

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології**

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ П.В.Кутуєв

«___» _____ 20__ р.

**Дипломна робота
на здобуття ступеня бакалавра
з напрямку підготовки 6.030101 «соціологія»
на тему: «Інформаційні та безпекові аспекти цифрової особистості в
сучасному суспільстві»**

Виконала:

студентка IV курсу, групи СА-51

Барвіцька Вікторія Миколаївна _____

Керівник:

Старший викладач кафедри соціології,

кандидат політичних наук

Багінський А.В. _____

Рецензент:

Викладач кафедри теорії та практики управління,

кандидат філософських наук,

Нерсисян Г. А. _____

Засвідчую, що у цій дипломній роботі
немає запозичень з праць інших авторів
без відповідних посилань.

Студент (-ка) _____

Київ – 2019 року

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Напрямок підготовки – 6.030101 «Соціологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ П.В.Кутуєв

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу студенту(ці)

Прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема роботи «Інформаційні та безпекові аспекти цифрової особистості в сучасному суспільстві», керівник роботи Багінський Андрій Владиславович, старший викладач кафедри соціології, кандидат політичних наук, затверджені наказом _____ по _____ університету _____ від «25» квітня 2019 р. №1206-с

2. Термін подання студентом роботи 12.06.2019

3. Об'єкт – цифрова особистість як явище сучасного суспільства, предмет – інформаційні та безпекові аспекти розвитку цифрової особистості в сучасному суспільстві.

4. Зміст роботи: 1) Теоретичні засади дослідження цифрової особистості у сучасному суспільстві, 2) Тенденції існування та розвитку цифрової особистості, 3) Результати актуальних досліджень, щодо безпекових аспектів цифрової особистості

5. Перелік ілюстративного матеріалу (із зазначенням плакатів, презентацій тощо) презентація

6. Дата видачі завдання березень 2019 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
	Визначення напряму дослідження	Вересень 2018	
	Формування джерельної бази дослідження	Жовтень-листопад 2018	
	Складання розгорнутого плану	Грудень 2018	
	Написання вступу до роботи (визначення об'єкту, предмету, мети та завдань)	Січень 2019	
	Підготовка і написання I розділу дипломної роботи (Теоретичні засади дослідження цифрової особистості у сучасному суспільстві)	Лютий-березень 2019	
	Написання II розділу дипломної роботи (Тенденції існування та розвитку цифрової особистості)	Квітень-травень 2019	
	Написання III розділу (Результати актуальних досліджень, щодо безпекових аспектів цифрової особистості), висновків та коригування списку літератури.	Травень - червень	
	Передача дипломної роботи на кафедру	12.06.2019	

Студент

В. М. Барвіцька

Керівник роботи

А.В. Багінський

Анотація

Барвіцька В. М. Інформаційні та безпекові аспекти цифрової особистості в сучасному суспільстві. – На правах рукопису. Дипломна робота за спеціальністю 6.030101 «Соціологія». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедра соціології. – Київ, 2019. – 55 с., список джерел з 40 найменувань, 7 рисунків.

Метою роботи є висвітлити інформаційні та безпекові аспекти цифрової особистості в сучасному суспільстві. Задля цього у роботі сформульовано визначення цифрової особистості та її особливості. Висвітлені основні аспекти безпеки цифрової особистості, такі як: безпека фінансових даних, безпека особистих мультимедійних цифрових матеріалів, безпека інтелектуальної власності, право на приватне життя особистості. Наведені прогнози щодо подальшого розвитку феномену і надані рекомендації задля адекватного його регулювання. Методом контент-аналізу, розглянуті практичні дослідження за темою етичності та безпеки використання детальних цифрових даних особистості. З'ясовано найбільш важливі аспекти цифрової безпеки для людини.

Ключові слова: цифрова особистість, інформаційне суспільство, інформаційна безпека особистості, безпека цифрової особистості.

Abstract

Barvitska V. M. Information and security aspects of digital personality in modern society. – Manuscript. Bachelor's Degree Thesis. Speciality 6.030101 – Sociology. – National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Department of Sociology. – Kyiv, 2019. – 55 p., 40 sources, 7 figures.

The aim of the work is to highlight the informational and security aspects of the digital personality in modern society. For this purpose are formulated the definition of a digital personality and its peculiarities. Highlighted the main aspects of digital personality security, such as: security of financial data, security of personal multimedia digital materials, intellectual property security, the right to privacy. Given the prospects for further development of the phenomenon, as well as recommendations for the proper regulation of the phenomenon. The method of content analysis, considered practical research on the ethics and safety of the use of detailed digital data of the individual. The most important aspects of digital security for a person has been found out.

Key words: digital identity, information society, information security of the person, security of the digital person.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1 Теоретичні засади дослідження цифрової особистості у сучасному суспільстві.....	6
1.1 Поняття особистості в соціологічних концепціях	6
1.2 Особистість в інформаційному суспільстві	9
1.3 Інформаційна безпека особистості в умовах сучасного суспільства	18
2 Тенденції існування та розвитку цифрової особистості	24
2.1 Порівняння класичної та цифрової особистості.....	24
2.2 Цифрова особистість як прояв динаміки соціальних відносин	29
2.3 Особливості уразливості цифрової особистості	33
2.4 Перспективи розвитку цифрової особистості	36
3 Результати актуальних досліджень, щодо безпекових аспектів цифрової особистості.....	40
3.1 Процедура проведення дослідження цифрової особистості	40
3.2 Розглянуті питання дослідження цифрової особистості.....	41
ВИСНОВКИ.....	49
Список Використаних джерел	52

ВСТУП

Актуальність теми дослідження

За останні десятиліття, процеси глобалізації, комп'ютеризації, інформатизації суспільства набули небачених досі розмахів. Наразі це сприймається як звичний буденний стан і мало хто замислюється про негативні аспекти такого розвитку та необхідність у детальному дослідженні та контролі усіх соціальних явищ у нових технологічних, економічних, соціокультурних умовах.

Нинішнє суспільство в якому перебуваємо ми з вами називають постіндустріальним або інформаційним. Це передбачає низку особливостей та нових явищ, дослідження яких є обов'язковим за для нормального функціонування суспільства.

Разом з новими пріоритетами та цінностями, з'являються унікальні форми соціального взаємозв'язку. Разом з комп'ютеризацією відбувається зміщення місця діяльності та розвитку особистості. Вагому роль у житті сучасної особистості грають соціально-мережеві комунікації, зокрема соціальні мережі, що все більше починають формувати її соціальне обличчя та впливати на оточуючих людей.

Сучасне дослідження феномену ще не є достатньо розвинутим. Часто явища цифрової особистості сприймаються у досить загальній формі, без заглиблення у всі внутрішні аспекти та розуміння взаємодії з іншими складовими суспільної діяльності.

Важливим є те, що дане питання поєднує у собі не тільки соціологічні, культурні та економічні аспекти, а й є частиною досліджень інформаційних технологій та кібербезпеки. Це все обумовлює доцільність дослідження та детального занурення у проблему.

Стан наукової розробленості проблеми

Дослідженню поняття інформаційного суспільства присвячені роботи таких дослідників як Д. Белл, А. Турен, Э. Тоффлер, П. Дракер, З. Бжезинський,

Й. Масуда. Роботи А. Бюля, М. Паєтау, А. Крокера, М. Вейнштейна присвячені питанням віртуалізації суспільства. Вітчизняними дослідниками питань зокрема інформаційної безпеки є Г. Атаманов, В. Богуш, В. Лопатін, О. Додонов, Б. Кормич, О. Литвиненко, Г. Смолян, О. Соснін, О. Юдін.

Мета: висвітлення інформаційних та безпекових аспектів цифрової особистості в сучасному суспільстві.

Завдання:

- Проаналізувати соціологічні концепції цифрової особистості.
- Систематизувати існуючі знання про особистість в інформаційному суспільстві і провести порівняння з концепціями цифрової особистості.
- Виявити фактори що позитивно або негативно впливають на розвиток та становлення цифрової особистості.
- Висвітлити нові безпекові та інформаційні аспекти особистості, що з'явилися в результаті цифрового розвитку

Об'єкт: цифрова особистість як явище сучасного суспільства.

Предмет: інформаційні та безпекові аспекти розвитку цифрової особистості в сучасному суспільстві.

Методи дослідження: для визначення теоретичних основ в роботі використовуються загальнонаукові методи аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення. Для прогнозування перспектив розвитку досліджуваного феномену, використовується гіпотетичний метод пізнання. Для аналізу даних сторонніх проведених досліджень, використовується метод контент аналізу.

Теоретична та практична цінність роботи: наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться в дипломній роботі доповнюють існуючі знання щодо висвітленого питання, а також можуть бути використані задля подальшого дослідження даного соціального феномену цифрової особистості. Зокрема, у роботі надані рекомендації щодо вдосконалення розвитку цифрової особистості, способи подолання ризиків для особистості у інформаційній та цифровій сферах.

Структура роботи: робота складається з вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел. Список використаних джерел містить 40 найменувань.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

1.1 Поняття особистості в соціологічних концепціях

Перш ніж перейти до визначення цифрової особистості, потрібно розглянути саме поняття особистості як самостійної категорії.

Поняття особистості належить до одних із фундаментальних основ у, насамперед, таких науках як психологія і соціологія. Визначення цього поняття є закономірно спірним та має багато концепцій. Відповідь на те що таке особистість буде відрізнятися у представників різних наукових концепцій, що будуть акцентувати свою увагу на важливих для себе особливостях поняття.

Тож розглянемо різні визначення що зустрічаються у роботах найбільш визнаних вчених.

Марксистська теорія особистості. Представниками марксистської теорії, особистість представляється у висвітленні залежності між людиною і об'єктивними, не залежними від неї суспільно-економічними та соціально-культурними факторами, що приймають участь у її соціалізації та діяльності. Особистість згідно цієї теорії постає у вигляді результатів діяльності наявних у суспільстві процесів, правил, ролей, знаків. Всіх соціальних, культурних, релігійних, політичних, економічних, національних особливостей. Тобто від народження людина немає ніяких особистих якостей а набуває їх процесі соціалізації і все це є заздалегідь детерміновано навколишньою ситуацією, що оточує кожну окрему людину.

Ролева теорія особистості. Представлена працями Р. Лінтона, Дж. Меренно, Т. Парсона, Р. Мертон. Як можна логічно припустити з назви, дана концепція ставить у центр свого розгляду не самого розглядаємого індивіда, а якусь його певну роль. Тобто вся діяльність особистості пояснюється її різними ролями, згідно тієї чи іншої ситуації, в якій вона опиняється. В кожних окремих умовах, в кожній окремій групі, одна і та ж людина буде приймати на себе різні ролі. При цьому поведінка людини вже є очікуваною іншими учасниками групи,

згідно з прийнятими нормами для даної діяльності. Так можна говорити про різні ролі у групі сім'ї, роботі, друзів. Тобто матимемо ролі, наприклад, батька, підлеглого та друга відповідно.

Ще однією з класичних теорій особистості вважається теорія «дзеркального я», розроблена американським соціологом Ч. Кулі та дороблена Дж. Мідом. Згідно цієї теорії, існує стільки варіацій «Я», скільки існує груп та осіб, думка яких є для індивіда важливою. Власне «Я» формується у процесі спілкування з іншими людьми і є відображенням цього досвіду. Воно поєднує «уявлення інших людей про мене», «уявлення про те, як інші сприймають та оцінюють мій образ» та «відчуття власного Я». У цій теорії провідна роль у формуванні особистості наділяється спілкуванню індивіда з оточуючими його групами та їхньому безпосередньому впливу.

Подібні засади присутні і у теорії референтної групи. Сам термін «референтна група» в науковий обіг ввів американський соціальний психолог Г. Хаймен. Під референтною групою, згідно з цією концепцією розуміється соціальна група, на яку орієнтується індивід у своїх рішеннях та поведінці. Групи по чисельності простягаються від сім'ї, до цілого соціального класу. Референтні групи поділяються на:

1. Корпоративні. Це ті групи, що являють собою стандарт, ідеал, за яким індивід оцінює себе та інших.
2. Нормативні. Це є реальний або уявний колектив, з яким індивід порівнює і зіставляє свою поведінку та майбутнє.

У теоріях соціальної установки, розроблених науковцями Вільямом Томасом та Флоріаном Знанецьким у їх спільній праці «Польський селянин в Європі та Америці», особистість розглядається як результат соціальних установок. Під соціальною установкою розуміється психологічне переживання індивіда щодо змісту, значення особисто для нього певної цінності. Цінністю ж виступає деякий соціальний об'єкт. Як і у теорії «дзеркального Я», тут велика увага і значення приділяється відносинам між певним окремим індивідом та певною суспільною організацією, групою. І наразі, данна теорія популярна при

дослідженні суспільної свідомості, особливо у вивченні політичної поведінки виборців у виборчих кампаніях.

Теорії основані на полеміці натуралістичного тлумачення природи характеру людини, наразі систематизовані та об'єднані під назвою «концепцій соціального характеру». Полеміка була запропонована австрійським психологом Зигмундом Фрейдом, який вважав, що поведінка людини є наслідком її сексуальних потягів. Еріх Фромм, вступивши до дискусії довів, що вивчення природи людської особистості повинно ґрунтуватися на ставленні людини до оточуючого світу, суспільства та самого себе. Наразі надбання розвитку концепцій соціального характеру посідають значне місце у дослідженнях з етнопсихології, соціології етичних та расових відносин, засобів масової комунікації та громадської думки.

Відомий соціальний філософ Евальд Ільєнков (1984) у своїй статті «Що ж таке особистість?» зазначає: «Оскільки тіло немовляти з перших хвилин включене в сукупність людських відносин, потенційно воно вже особистість. Потенційно, але не актуально, бо інші люди ставляться до нього по-людськи, а воно до них — ні. Людські стосунки, в систему яких тільки немовляти включене, тут ще не набувають взаємного характеру. Вони односторонні, бо дитина ще довгий час лишається об'єктом людських дій, звернутих до неї, але сама ще не виступає як їхній суб'єкт...» Особистість, на думку Ільєнкова, «... з'являється тоді, коли індивід починає самостійно, як суб'єкт, здійснювати зовнішню діяльність за нормами і еталонами, заданими йому ззовні, — тією культурою, у лоні якої він прокидається для людського життя, для людської діяльності».

Однією з визначних особливостей, які виділяють при детермінування особистості є складова соціального розвитку та впливу. Тобто на відміну від більш правового визначення «людина» чи «індивід», «особистість» це все що стосується взаємодії з соціумом, тобто є надбанням соціалізації. І це є важливим зауваженням до подальшого дослідження питання саме цифрової особистості, адже потрібно пам'ятати про складову взаємодії із суспільством, що є не одразу очевидним коли ми додаємо приставку «цифровий».

1.2 Особистість в інформаційному суспільстві

Сучасний тип суспільно-економічного устрою у більшості розвинених країн світу, наразі, прийнято називати постіндустріальним або ж інформаційним. Виразними особливостями цього устрою від попередніх є значне акцентування на нематеріальних економічних факторах, та перенесення центру уваги до здобуття та оперування інформацією та знаннями.

На зміну суспільствам виробництва і матеріальних благ, з'являється суспільство обміну, що несе у собі нові аспекти комунікативних відносин. Цей етап є характерним при класифікації розвитку західноєвропейської цивілізації: доіндустріальне, індустріальне та постіндустріальне суспільство відповідно.

Інформаційне суспільство - це «принципово новий етап розвитку сучасної цивілізації. Його основними ресурсами є інформація і знання, діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційно-інтелектуальних технологій та технологій зв'язку» (Скалацький 2006).

Отже у центрі наукового дискурсу опиняються різноманітні концепції «інформаційного суспільства»: «третьої хвилі» Е. Тоффлера, «постіндустріального суспільства» Д. Белла, «нового індустріального суспільства» Дж. Гелбрейта, «технотронного суспільства» З. Бжезинського, «телематичного суспільства» Дж. Мартіна, «інформаційно-мережевого суспільства» М. Кастельса, синергетичного інформаційного суспільства «Комп'ютопії» Й. Масуда, «цифрової цивілізації» Д. Тапскотта та інші.

Найважливішу роль у детермінуванні інформаційного суспільства, більшість дослідників вбачають у технічній складовій нового устрою. Вчені бачать інформаційне суспільство виключно як техногенне, із зміщенням пріоритетів до інформаційних технологій, які у свою чергу масово впливають на соціально-комунікативні трансформації нового суспільства.

Однією з найпопулярніших та найбільш глибоко розвинутих теорій щодо інформаційного суспільства є теорія «Третьої хвилі» Елвіна Тоффлера. Вчений зокрема зазначав, що «комп'ютерні технології та інформаційні мережі є символами нового суспільства, що приходять на зміну заводам – символам індустріального суспільства» (Тоффлер, 2001).

Символом третьої хвилі прийнято вважати комп'ютер. До 90-х років 20 століття комп'ютер став масовий побутової технологією, тобто знаходився в кожному будинку. Подібні погляди має й Дж. Нейсбіт, який стверджує, що «комп'ютерні технології стали для інформаційної епохи тим самим, чим була механізація для промислової революції» (Naisbitt, 1984).

В свою чергу Д. Белл зазначає, що існує певний зв'язок соціокультурних відносин у індустріальному та інформаційному суспільствах. Однак наголошує, що у особах постіндустріального суспільства «горизонти розширюються і з'являються нові бажання і смаки» (Bell, 1973). Якщо серед людей доіндустріального суспільства переважав сільськогосподарський характер праці, серед індустріального відповідно перевала праця на мануфактурах та фабриках, то у постіндустріальному суспільстві, головне місце посідає праця у сфері послуг. Відповідно відбувається більше загальних соціальних взаємодій, а основною цінністю стає інформація та знання. Це, власне, першою мірою було справедливе і для попередніх етапів, однак наразі здатність до критичного мислення та уважного аналізування інформації, з ціллю перетворення у істинне знання є особливо важливою складовою кожної успішної людини нового суспільства.

Продовжує цю думку і твердження Ф. Уебстера, який зазначає, що «взаємодія між людьми і є тією взаємодією, для якої базовим ресурсом постає інформація» (Уебстер, 2004), позаяк інформація є не що інше як «сукупність субординованих фактів або суджень, що являють собою аргументоване твердження або експериментальний результат, здатний бути переданим іншим людям з використанням засобів зв'язку в певній систематичній формі» (Маклюен, 2005).

Повертаючись до роботи найбільш відомого дослідника інформаційного суспільства Е. Тоффлера та його праці «Третя хвиля», можна знайти ретельний аналіз нової особистості майбутнього, що безпосередньо детермінована змінами у соціокультурному житті. «Третя хвиля є продуктом драматичних змін рис, нав'язаних суспільством, – не нова людина, а новий соціальний характер» (Тоффлер, 1996). По відношенню до нової форми подачі інформації легко відрізнити, до якої хвилі належить людина. Роздратування нелогічністю і безсистемністю подачі інформації - вірна ознака менталітету індустріального суспільства. Здатність вбирати величезний обсяг різноманітних інформаційних уривків і самостійно знаходити концепції, на які, як на нитки, нанизуються укладені в них інформаційні намистини, є невід'ємною властивістю людини третьої хвилі (Тоффлер, 1982).

«Третя хвиля змінює природу ідентичності... Перехід до гетерогеннішого, диференційованішого суспільства передбачає те, що індивід все менше зв'язаний контекстом свого народження і володіє великим вибором у самовизначенні. Прихід Третьої хвилі пов'язаний також із помітним прискоренням темпів соціальної та культурної зміни, так що ідентифікації, які обираються, стають короткочаснішими, а люди приймають чи відмовляються від якихось компонентів своїх ідентичностей швидше, аніж будь-коли» (Гуревич, 1986).

Чітко простежуються основні тенденції розвитку суспільства - це диверсифікація і прискорення історичного процесу. Це справляє надзвичайно сильний вплив на людей і інститути, які звикли мати справу з повільним ходом розвитку подій і невисоким рівнем різноманітності. Єдиний спосіб подолати дискомфорт в таких нових умовах, це успішна адаптація. Для цього самим людям потрібно міняти свої звички, розширювати світогляд і бути максимально відкритими до нових змін. Адже як говорив сам Тоффлер «безграмотними в 21 столітті будуть не ті, хто не вміє читати і писати, а ті, хто не вміє вчитися, розуміватися і переучуватися». «Третя хвиля найбільше винагороджує за пізнавальні здібності та освіту, а також людей, які здатні до швидкого пристосування, до змін... Вона винагороджуватиме людей допитливих, цікавих,

які прагнуть з'ясувати, що відбувається, і впливати на те, що відбувається, людей, які здатні володіти собою в умовах хаосу та незрозумілості. Їй знадобляться люди, які...можуть не мати навиків у якійсь одній спеціальності, але володіють досвідом у деяких різних областях і здатністю екстраполювати ідеї з однієї сфери у іншу. Вона буде винагороджувати індивідуальність та підприємливість» (Гуревич, 1986). Концепція третьої хвилі в наш час все більше і більше виправдовує себе. Особливо це помітно в передових розвинених країнах світу, таких як США, Західна Європа. Ця постіндустріальна система поступово завершує своє формування і знаходить все більше закінчену форму. Концепція перестає бути виключно футуристичною теорією і все більше схожий на опис вже існуючої реальності.

Ще одним вченим, що досліджував появу та розвиток нового, заснованого на технічному розвитку, типу суспільства є П. Дракер. Всі зміни, пов'язані з інформаційним прогресом, він вбачав не просто як окремо соціальні, а як фундаментальні зміни у становищі всього людства. Як і свої колеги, вчений вбачає домінування інформаційного фактору у трудовій діяльності нового суспільства. Відповідно переважаючою соціальною групою мають стати «працівники знань», перевага котрих буде у ефективному володінні та перетворенні певного знання. «Освіченим буде вважатися той, хто буде здатний вчитися і продовжуватиме вчитися, особливо шляхом формальної освіти, впродовж всього життя... У «суспільстві знання» можливості лідерства будуть відкриті для всіх. Окрім того, можливості набуття знань більше не залежатимуть від отримання якоїсь визначеної освіти тільки в певному віці. Навчання стане індивідуальним, особистісним інструментом – доступним кожному в будь-якому віці, – хоча б тому, що безліч знань і умінь можна буде набути за допомогою нових навчальних технологій» (Друкер, 2006).

Ще одним важливим пластом у дослідженні особистості в нових умовах інформаційного суспільства, є концепції присвячені комунікативній складовій міжособистісного спілкування. Однією з найрозвинутіших концепцій інформаційного суспільства є концепція Г. М. Маклюєна, що вбачав розвиток і

зміну конкретних засобів комунікації, як головного важеля у історико-культурній еволюції суспільства. Дослідник стверджує, що процес глобального людського розвитку визначається трьома етапами, що виявляються у первісній, письмово-друкарський та технологічній стадії цивілізаційного розвитку. Останній тип суспільства відомий під назвою цивілізації «глобального села» («global village»). Як наголошує автор для даного типу є характерним прагнення відродити природне аудіовізуальне, багаторівневе сприйняття світу і колективність, але на новій електронній основі - через заміну письмово-друкарських мов спілкування радіотелевізійними та мережевими засобами масової комунікації (Маклюен, 2005). «В нашу електричну епоху ми бачимо себе такими, котрих все більше й більше можна перевести у форму інформації й такими, що рухаємося у бік технологічного розширення свідомості» (Маклюен, 2003). Розширення і розвиток засобів комунікації Маклюен пояснює через порівняння з центральною нервовою системою людини і технологічний розвиток є своєрідним продовженням цієї системи. Все це формує, так звану, “всесвітню нервову систему”, що своїм розширенням і зумовлює появу єдиного планетарного організму – «global village».

На комунікативних аспектах інформаційного суспільства у своїх дослідженнях акцентує увагу і М. Кастельс. Центр його інтересів пов'язаний з комп'ютерними мережами, що на його думку є одним із найвагоміших чинників нових форм комунікації та інтерактивного спілкування, характерного для «мережевого суспільства». «Нова комунікаційна система радикально трансформує простір і час, фундаментальні виміри людського життя. Місця позбавляються свого культурного, історичного, географічного значення та реінтегруються у функціональні мережі або в образні колажі, викликаючи до життя простір потоків, котрі змінюють простір місць... Матеріальний фундамент нової культури є простором потоків і позачасовим часом» (Кастельс, 2000). Звідси закономірно формується і необхідність у людині нового типу. Такій, що буде відповідати всім новим умовам та особливостям суспільства. Для такої людини необхідними є здатність швидко перенавчатись та пристосовуватися до

нових умов, правильно «самопрограмуватись» та постійно знаходити собі місце у нових проектах, спираючись на особисті мережеві контакти.

Відомому вченому Й. Масуді належить екологічна парадигма інформаційного суспільства, що має назву «Комп'ютопії». В основі лежить ідея, що стверджує про формування на ґрунті нових біокомп'ютерних технологій, нової культури (зміни цінностей, бажань способу життя) і відповідно нового типу людини - «Homo intelligens». «Нова людина з'явиться як новий вид, котрий матиме високий рівень інтелектуальної інформації та знань (які стали доступні завдяки комп'ютерові), завдяки новим засобам комунікації сформує вільні громадські інформаційні мережі» (Масуда, 1996).

Однак потрібно зауважити, що розглянути поняття інформаційного суспільства відрізняється від, на перший погляд, подібного йому, суспільства на основі інтернету. Можна навіть сказати що одне суперечить іншому (Іванов). Якщо брати до уваги уявлення більшості, вже згаданих, дослідників інформаційного суспільства (Д. Белла, А. Турена, Е. Тоффлера, Ф.Махлупа, Й. Масуди, П. Дракера, М. Маклюена, З. Бжезинського), то можна зробити декілька узагальнень:

1. Наукове знання - є головним визначальним фактором життя інформаційного суспільства
2. Головним інструментом соціальної диференціації стає знання, що приходить на зміну власності на попередніх етапах
3. Інформаційні технології та власне соціальне життя все більше і більше переплітаються, утворюючи своєрідний симбіоз

Однак, всі вищеназвані моделі інформаційного суспільства виявилися актуальними та релевантними до сучасних умов соціальної дійсності, в першу чергу лише завдяки тому, що їх автори ототожнювали поняття інформації та знання. Насправді ж, сучасне інформаційне суспільство ґрунтується не на знанні як такому, а на комунікації та інтерпретації. Сам факт наявності того чи іншого знання, ще не несе визначної переваги особистості. А тільки у процесі осмислення, оброблення та конвертування цього знання для подальшої реалізації

у комунікативному процесі, направленому до інших особистостей, воно набуває свого визначального значення. Інтернет же технології сильно допомагають у швидкості та глобальності здійснення подібного роду комунікацій.

Ще одним складним фактом в осмисленні феномену цифрової особистості є відсутність у останньої прийнятої тілесності. Сучасна людина все більше і більше занурюється в віртуальний світ. В інтернеті, на відміну від реального тілесного світу, також принципово відрізняється рівень анонімності. І хоча вважається, що навіть з використанням спеціального забезпечення, залишатися абсолютно анонімним не є можливо, однак на загальному рівні це явище є набагато більше поширеним саме у віртуальній сфері життя. Таким чином, окрема фізична людина, в інтернет середовищі може представляти цілу низку різноманітних незалежних образів, що мають суперечливу ідентичність. У зв'язку з цим з'являється питання щодо віртуальної особистості, як власне особистості.

І нарешті, складності з регулюванням тіньової економічної діяльності та підприємництва, разом з ускладненою боротьбою з екстремізмом та кіберзлочинністю, створюють додаткові проблеми та загрози для цифрової особистості. В той час, як сам факт Інтернету як технічного засобу є абсолютно нейтральним, адже може успішно слугувати й для позитивного розкриття наукового, творчого, культурного аспектів життя особистості, є своєрідним засобом розширення рамок її свободи.

Звичайно вченими були проведені спроби опису сучасної дійсності з огляду на розвиток віртуального середовища. Практично одночасно такі теорії були розроблені у Німеччині - А.Бюлем та М. Паетау і в Канаді А. Крокером та М. Вейнстейном. Моделі А. Бюля, А. Крокера і М. Вейнстейна звертаються до традицій історичного матеріалізму К. Маркса (Іванов).

Першою розглянемо теорію, розроблену А. Крокером і М. Вейстейном. Вона представлена в їх спільній книзі під назвою «Відходи інформації. Теорія віртуального класу» (Kroker, Weinstein, 1994). В основі всієї нової теорії лежить поняття “волі до віртуальності”, що є своєрідною критикою культури у Ніцше.

Воля до віртуальності виявляється у вигляді тої рушійної сили, що створюється новим віртуальним класом, утвореним «кіберкапіталістами». Під кіберкапіталістами розуміються підприємці та власники компаній, що у своїй діяльності активно сприяють створенню та розвитку комп'ютерних технологій.

Теорія віртуального суспільства за А. Бюлем представлена в його роботі «Віртуальне суспільство. Економіка, політик і культура під знаком кіберпростору». Основною ідеєю праці є те, що нині комп'ютери з обчислювальних машин перетворилися на апарати, що на постійній основі здатні створювати, так звані, «дзеркальні світи». Тобто у кожного явища з реального фізичного світу з'являється свій аналог і світі віртуальному. Бюль розмислює щодо питання симуляції, заміни звичайних матеріальних атрибутів їх віртуальними аналогами. Сам цей процес заміщення реальних процесів віртуальними аналогами, носить назву віртуалізації.

І нарешті модель «віртуалізації соціального» за М. Паєтау. Сама теорія базується та ґрунтується на теорії Н. Лумана, де суспільство представляє собою систему комунікацій. Паєтау пояснює виникнення мережі Інтернет як результат розвитку й використання суспільством нових форм комунікації для самовідтворення. І вже в результаті своєї діяльності ці нові форми починають впливати на суспільство. Таким чином, піднімається ще одне важливе питання, а саме неконтрольований перехід віртуальних комунікацій у простір діяльності реальних соціальних процесів.

Однак, не дивлячись на все це, проблема особистості в формуючихся умовах становлення інформаційного суспільства ще не є повноцінно дослідженою. А нові сформовані умови сучасних соціальних відносин та комунікації, що виникли на основі розвитку віртуальних засобів взаємодії, звісно вимагають наукового пояснення. На сьогодні, особистість з усіх сторін оточена різноманітною інформацією. І звісно очевидним є той факт, що в останні десятиліття відбулися зміни не тільки в якісній складовій цієї інформації, тобто трансформації форм та каналів через які ця інформація досягає людини. Звичайно значно змінилася і кількість самих інформаційних фактів. Останнє

явище створює значний «інформаційний шум», що заважає адекватному і продуктивному споживанню та аналізуванню величезної множини інформаційного середовища. А швидкість передачі та обробки інформації безпосередньо пов'язана з підвищенням або пониженням рівня актуальності того чи іншого соціального явища (Данильян, Дзьобань, 2015).

На сьогодні можна говорити про факт створення нової інформаційної культури особистості, що базується на засадах знання нового інформаційного середовища, законів його існування і зв'язно вміння орієнтуватися у величезному постійному потоці нової інформації. Таке знання з кожним роком поширюється на все більшу частину населення світу і врешті решт є вже необхідною умовою для успішного розвитку та реалізації сучасної людини (Миронова, 2010).

Резюмуючи зазначимо, що з появою нового типу суспільства його структура і структура соціальних зв'язків зазнає серйозних змін. Це відбувається завдяки новим способам соціальної взаємодії, заснованим на появі та впровадженні нових інформаційних технологій, за допомогою яких стало можливим створення єдиної глобальної комунікаційної мережі. Це призводить до того, що сильно видозмінюється структура інформаційних каналів, комунікативний простір особистості стає більш насиченим. Віртуальна реальність, яка конструюється за допомогою комп'ютерних технологій і глобальної комунікаційної мережі Інтернет, додає нового виміру у соціальні відносини. Процеси виробництва, споживання, освіти тощо переносяться у сферу віртуального. Внаслідок віддаленості, знеособленості або анонімності комунікаційних процесів у віртуальному середовищі змінюється уявлення не тільки про структуру комунікаційного процесу, але і про характеристики суб'єктів комунікації. А процес віртуалізації суспільства сприяє появі нових, або видозміні існуючих соціальних практик, що, у свою чергу, викликає реакцію на них з боку громадськості, завдяки чому виникають нові поведінкові, комунікативні алгоритми.

1.3 Інформаційна безпека особистості в умовах сучасного суспільства

Аналізуючи термін «безпека» загалом, можна прийти до висновку, що більшість під безпекою розуміють не стільки відсутність якихось загроз, скільки загальне відчуття комфорту від становища. Тобто відсутність якихось переживань, тривоги або стурбованості, а навпаки переважання впевненості на стабільності. Поняття безпеки є одним і базових ціннісних складових кожної людини. Та все ж таке визначення більше підходить для опису власне психологічної безпеки, адже стосується насамперед емоційних та психосоматичних складових людського існування.

В залежності від того, говоримо ми про безпеку окремої людини, суспільства, держави чи сукупності держав, вирізняють той чи інший рівень безпеки. Загалом ці рівні можна систематизувати як:

1. особиста або індивідуальна(individual) безпека;
2. соціетальна (societal) безпека або безпека суспільства;
3. національна (national) безпека або безпека держави
4. міжнародна (international) або колективна безпека
5. всесвітня або глобальна (global) безпека

Додатково виділяють проміжні рівні безпеки. Якщо ситуація стосується відносин між індивідом та суспільством або державою, такий рівень називають груповим. Якщо між національним рівнем та міжнародним або глобальним - регіональним рівнем (regional) (Фененко).

Інформаційна ж безпека - це забезпечення захищеності потреб в інформації особи, суспільства та держави, що позитивно впливає на їх розвиток. Під інформаційною ж безпекою суспільства ми маємо на увазі саме неможливість завдання шкоди його духовним та культурним цінностям, соціальним факторам та інформаційній інфраструктурі.

Інформаційна безпека особистості- це стан людини, в якому його особистості не може бути завдано суттєвої шкоди та значного деструктивного впливу на власний інформаційний простір. Тобто, це є гарантування захищеності

психіки людини від зовнішнього небезпечного інформаційного впливу: маніпулювання свідомістю, нав'язування небезпечних ідей, спонукання до самогубства, дезінформування тощо.

Загалом, поняття інформаційної безпеки можна розглядати з декількох ракурсів. По-перше, це вже згаданий стан інформаційної захищеності суспільства, що сприяє його коректному і повноцінному розвитку в заданому векторі, передбаченому зазначеними цілями. Ця дія поширюється на всіх учасників процесу на різних рівнях (держава, організація, особистість). Сфера ж діяльності учасників або суб'єктів дії, пов'язаної із створенням, аналізуванням та перетворенням інформації, називається інформаційним середовищем. По-друге, це гарантія захищеності потреб в інформації особи, суспільства та держави при якому забезпечується їх належне функціонування, незалежно від внутрішніх або зовнішніх інформаційних загроз.

З точки зору інформаційного права, інформаційна безпека - це одна із сторін розгляду інформаційних відносин, у межах існуючого законодавства, діюча задіяна задля захисту інтересів особистості, суспільства або держави та забезпечуючи їх правове регулювання. Офіційне визначення інформаційної безпеки зафіксоване в Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007): «інформаційна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації».

Об'єктами ж інформаційної безпеки можна вважати: свідомість та психіку людини, а також різноманітні інформаційні системи різного призначення і масштабу.

Сучасна інформаційна сфера формально може бути розділена на 2 категорії, згідно своїх засобів існування та методів впливу.

Перша, інформаційно-технологічна складова, характеризується перш за все забезпеченням безпосереднього доступу до необхідних інформаційних ресурсів, забезпечує розвиток власних інформаційних ресурсів, за потреби займається їхнім захистом, сприяє створенню нового з використанням новітніх інформаційних технологій, забезпечує конфіденційність та приватність інформації в випадках коли це потрібно, зокрема в питаннях інтелектуальної власності.

Друга - інформаційно-психологічна складова. Вона характеризується через забезпечення перш за все конституційних прав і свобод особистості, створення відповідних комфортних умов існування і розвитку особистості, забезпечення захисту від маніпулювання свідомістю, збереження загальнолюдських моральних устроїв та цінностей, захист національних особливостей. Тобто це є стан захищеності індивідуальної, групової та суспільної свідомості від вплив різноманітних деструктивних соціальних процесів.

В широкому розумінні, інформаційно- психологічна безпека особистості це:

1. Відповідний рівень теоретичної та практичної підготовки особистості для захисту від потенційних інформаційних загроз, що гарантує гармонійний розвиток та реалізацію її інтересів протягом життя
2. Створення відповідних умов для задоволення потреб особистості в інформації, незалежно від наявності інформаційних загроз
3. Гарантування існування та функціонування інформаційного середовища на благо розвитку особистості
4. Захист від інформаційних небезпек різноманітного походження та рівня

Існує декілька підходів до розуміння проблеми безпеки особистості в сучасному інформаційному суспільстві. Одні теорії пов'язують поняття безпеки з обмеженням особистої свободи людини. З цієї точки зору, безпечною є така поведінка, що вписується в існуючі правові норми та обов'язки громадянина

перед державою, під час своєї особистої або професійної діяльності. Гарантом цього процесу виступає власне держава з існуючим в ній правовим апаратом. Згідно з цим підходом поняття безпеки для особистості передбачає, або навіть вимагає деякого обмеження особистої свободи людини, задля її ж блага.

Прикладом засад такої концепції в сучасному інформаційному суспільстві можна вважати «Декларацію прав цифрової людини» Андре Сантіні (Горний). У своїй роботі він наголошує, що не протистояння державі у її прагненні регламентування та контролю цифрового середовища, а навпаки співпраця з нею, має стати основою безпечного існування та розвитку особистості у суспільстві, таким чином захищеним від електронної злочинності та тероризму.

Розвиток сучасного технічного потенціалу суспільства кожен день породжує безліч нових технологій, що мають можливість стати інструментом влади над особистістю. У зв'язку з цим, контролювання і регламентування особливостей цифрової діяльності, згідно етичних та законодавчих устроїв суспільства є необхідною умовою його гармонійного розвитку.

Протилежними до засад цієї концепції, існують більш ліберальні теорії у розумінні безпеки особистості в інформаційному суспільстві. Ілюстрацією такого підходу виступає робота Джона Перрі Барлоу, що носить назву «Декларація незалежності кіберпростору». «У кіберпросторі немає не тільки національних або місцевих кордонів для локалізації злочину і визначення методу його розслідування, немає в ньому і ясних культурних угод з приводу того, в чому саме злочин полягає» (Барлоу). Автор у своїй праці виступає за повну свободу особистості та її діяльності в межах інформаційного.

Децентралізованість, відсутність ієрархічної системи цінностей проголошуються фундаментальною властивістю світу. Кардинально змінюється і трактування понять «людина» і «його особистість». Організаційним принципом культурного життя людини стає принцип трансформації. Свобода особистості стає гарантом її безпеки. «Технологія розвивається різкими ривками, що нагадують гротескне прискорення скачків біологічної еволюції. Умови реального світу будуть і далі змінюватися із запаморочливою швидкістю, і закон

все більш буде відставати від них, і хаос буде рости. Ця невідповідність непереборною».

Звичайно, теорія Барлоу дозволяє протистояти «електронному тоталіторизму», але її реалізація утопічна за своєю суттю. Основна ідея інформаційного суспільства Барлоу полягає в тому, щоб подолати цифрову нерівність і в найбільш повній мірі добитися здійснення електронної демократії.

Але до сих пір залишається актуальним ряд загроз безпеки особистості у віртуальному світі.

По-перше, це проблема нерівності у суспільстві по відношенню до інформаційних ресурсів. У суспільстві відбувається диференціація на тих, хто має необхідні кошти, щоб технічно забезпечити доступ до різної інформації, і тих, хто цих коштів не має.

По-друге, через Інтернет поширюються інформаційні матеріали, що прямо загрожують здоров'ю людини, які дезорієнтують особистість, в яких людина ризикує втратити самоусвідомлення в реальному світі.

По-третє, екстремістські та маніпулятивні матеріали, що використовуються для нав'язування образу і стилю мислення, формують з особистостей «інформаційних зомбі».

По-четверте, відвідувачі віртуальної реальності не застраховані також і від економічного шахрайства.

Постає питання: як же захистити особистість в інформаційному світі, так щоб вона не втратила своїх прав і свобод. Дуже важливо в гонитві за нестримним технологічним прогресом не продивитися особистість, її потреби в безпеці.

Проблема протиріччя між свободою особистості та безпекою досі є предметом спору. Сьогодні вирішення цієї проблеми стає ключем до розуміння вектора суспільного розвитку. Важливість узгодження свободи особистості з суспільною безсумнівна. Держава і суспільство зобов'язане здійснювати захист життєво важливих інтересів особистості, її основних прав і свобод. Функція ж правової держави полягає в забезпеченні гарантій цих прав і свобод з використанням принципу «розумної достатності» (Скородумова, 2004).

Сутність цього принципу зводиться до запобігання можливих загроз безпеки для суспільства і держави, до недопущення диктату по відношенню до окремої особистості.

2 ТЕНДЕНЦІЇ ІСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ОСОБИСТОСТІ

2.1 Порівняння класичної та цифрової особистості

Цифрова особистість - це особливе поєднання вашого імені, дати народження, місця проживання, електронної пошти та сторінок, представлених на цих сторінках записів, фото та відео та ваших особистих соціальних зв'язків, біометричні данні. Все те, що може бути використано для вашого представлення вашої особистості в цифровому, віртуальному світі. Цей набір онлайн-дій та даних сприяє формуванню враження, яке ми справляємо на інших.

В епоху інтернету створення нового цифрового інформаційного шару над діяльністю особистості, значно вплинуло на саме розуміння особистості. Власне цей новий розвиток, дозволив говорити про розширення рамок розуміння особистості і додавання до класичного визначення її цифрову надбудову, що надалі буде розглядатися як цифрова особистість.

Цифрова особистість - це частина індивідуальної ідентичності, яка є розповсюдженою саме в онлайн-сфері. Вона має власні соціальні, інституційні, правові, наукові та технологічні аспекти, які необхідно розглянути, щоб мати розуміння щодо особистості загалом.

Наразі, при розгляді проблеми цифрової особистості актуальними є наступні аспекти:

1. Дискримінування за рівнем доступності до цифрових можливостей. Не всі люди є однаково привілейованими.
2. Недостатнє дослідження етичних аспектів управління і регулювання діяльності особистості у сфері Інтернет.
3. Технологічна неграмотність, що породжує значні ризики та небезпеки у діяльності людини в цифровій сфері.
4. Відсутність повного правового регулювання даного сегменту людської діяльності.

В умовах бурхливого розвитку цифрових комунікативних технологій, спостережуваного останніми роками, відбулися якісні зміни процесу і змісту соціалізації в сучасному суспільстві. З'явилося і саме поняття «кіберсоціалізація» як соціальне явище. Це означає, що соціалізація особистості в кіберпросторі набуває гіпертрофованих рис.

Автори вводять це поняття в науковий обіг як термін, що позначає негативні наслідки використання цифрових технологій комунікації в безпеці розвитку особистості, що формується, і створення тим самим загроз соціальної безпеці.

Кіберсоціалізація є результатом науково-технічного прогресу, що відбувається з кінця XX століття в умовах поширення цифрових технологій, і не має альтернативи. З початку 90-х років XX століття повсюдний розвиток цифрових технологій став входити в щоденний побут все більшого числа громадян. Однак необхідно, визнаючи позитивні особливості такого явища сучасного життя (в тому числі в розширюючихся можливостях освіти і самоосвіти), рішуче протистояти загрозам, що впливають з його неконтрольованого використання.

З початку 2000-х років в нашій, і не тільки, країні поширилося спілкування за допомогою мобільних телефонів як масового засобу соціальних комунікацій. Одночасно широко використовується мережа Інтернет як засіб міжособистісного спілкування. Спостерігається загальна «Інтернетизація» молоді. Молоді люди «ходять в гості» за допомогою кіберпростору, вступають в інтернет-спільноти різної спрямованості, залучаються до обговорення різних соціальних проблем шляхом віртуального спілкування. Покоління людей, народжених в 90-і роки XX століття і пізніше, не мислять побудови міжособистісних комунікацій поза межами кіберспілкування, що поступово і так витісняє традиційне міжособистісне спілкування. Це несе комплекс проблем, що впливають на безпеку розвитку і існування як особистості, так і суспільства в сучасних умовах. Їх запобігання - актуальне завдання, що вимагає прийняття низки невідкладних заходів.

Бути видимим, представленим для інших за допомогою свого тіла означає для людини бути живим, включеним як в фізичний простір навколишнього світу, так і в соціальний простір міжособистісних взаємодій. Розвиток комп'ютерно-опосередкованої комунікації ініціювало потреби представляти себе не тільки вербально (на ранньому етапі існування Інтернету переважав асинхронний обмін письмовими повідомленнями), але й «показати» себе і тим самим пожвавити безтілесне екранне послання. І хоча сьогодні Інтернет дає людині можливість синхронного спілкування, в процесі якого співрозмовники бачать і чують один одного, необхідність візуальної самопрезентації особистості в мережі актуальна, оскільки фактор опосередкованості в комп'ютерній комунікації ніхто не відміняв, а значить «просування» своєї тілесності - реальної чи поліпшеної - рівноцінно відчуттю «мене бачать - значить, я існую».

Концепт «віртуальна особистість», який відбив ідеї про можливості розширення меж персональної ідентичності в мережі, пов'язаний, перш за все, з книгами двох сучасних класиків медіадосліджень - з «Віртуальним співтовариством ...» Г. Рейнгольда (1993) і «Життям на екрані ...» Ш. Текля (1995). У цих творах мова йде не стільки про візуалізації себе в новому просторі спілкування, скільки про значимість віртуальної реальності як колективного середовища. Відзначимо також важливі для розуміння проблематики «цифрової особистості» і «цифрового тіла» розробки Дж. Уолтера, який писав про потенційно більшу керованість процесу подання себе в комп'ютерно-опосередкованій комунікації в порівнянні з комунікацією «обличчям до обличчя» (Walther, 1996). Нарешті, прихильники напрямки кіберфемінізму також приділяють увагу горизонтів конструювання самості, що відкривається завдяки технологіям. На думку Д. Харауей, немає ніякого апріорі даного «природного» тіла з запропонованими расовими або сексуальними параметрами, оскільки ми живемо в світі зв'язків. Індивідуальність процесуальна, вона може створюватися і перевизначатися у взаємодії, зокрема - в онлайн-взаємодії (Haraway, 1991).

Один з найбільш обговорюваних аспектів віртуальної реальності - спрямованість особистості на збереження анонімності. В результаті проведеного

аналізу позицій дослідників були виділені два найбільш поширених погляди на анонімність в віртуальному житті і проблему достовірності особистості в мережі. Одні автори фіксують феномен деіндивідуалізації і орієнтацію особистості на ідеалізоване, перебільшене самопред'явлення, інші переконані в тому, що анонімність збагачує способи самопрезентації людини через залучення чужого способу, трансляції власного Я.

З появою соціальних мереж тенденція в області анонімності змінилася і виражається в русі від експериментування з ідентичністю до «стабілізації ідентичності» в мережі. Обговорюваною проблемою є поліідентичність особистості. В рівній степені поширені думки про природність стану множинної ідентичності сучасної людини, включеного одночасно в кілька процесів взаємодії з іншими, і про небезпеку захопленості особистості створенням множинних цифрових ідентифікацій і, як наслідок, її «випадання» з реального буття.

За проблематикою анонімності в віртуальному просторі існує безліч теорій і припущень. З позиції однієї з них, анонімність спілкування в Інтернеті збагачує способи самопрезентації людини, надаючи їй можливість не просто створювати про себе враження за своїм вибором, а й бути тим, ким він захоче (Жичкіна, 2001). Користувач прагне різноманітніше презентувати себе спільноті, але не бути собою або ідеалізованої версією себе, чекаючи відгуку громадськості (Косівченко, 2012).

З іншої позиції, недолік виразних засобів, що характеризує віртуальну реальність, в поєднанні з анонімністю може наділяти особистість перебільшеними, дуже виразними атрибутами сили, могутності, краси і т.п. З появою соціальних мереж звичні для користувачів особливості віртуальної анонімності видозмінилися. Сьогодні зацікавленому користувачу дотримати анонімність стає все важче. Тут доречна точка зору Дж. Сулера, згідно з якою ніхто не може бути повністю анонімним - абсолютно невидимим, без імені, ідентичності або міжособистісної взаємодії взагалі (Suler, 1997).

Сучасними дослідниками в сфері кібер-психології затверджується нерозривність зовнішнього і внутрішнього світу особистості користувача, тобто світ віртуальних соціальних комунікацій розглядається як злиття, симбіоз online- і offline-діяльності (Albrechtslund, 2008). Соціальні мережі - це простір для спілкування між реальними людьми за допомогою цифрових технологій, простір їх реального со-буття, ймовірно, ніколи не виходить за рамки віртуального, але при цьому не стає менш реальним.

Групою дослідників з США та Німеччині було проведено дослідження з метою вивчення характеристик профілю користувача соціальної мережі, які розглядалися за двома критеріями:

1) ideal-selfratings (рейтинг ідеального-Я) - опис учасниками власного образу, симпатичного їм самим;

2) observerratings (рейтинг спостерігачів) - сприйняття користувачів іншими.

Результати проведеного дослідження підтвердили переконаність дослідників в наданні особистістю своєї реальної ідентичності в профілі соціальної мережі (Back, Stopfer, Vazire, Gaddis, Schmukle, Egloff, Gosling, 2010). Соціальні мережі виступають ефективним ресурсом для вираження реальної ідентичності. Саме цей факт особливо привабливий для сучасного користувача, що шукає способи і шляхи ідентифікації, пошуку свого Я і відкритої демонстрації його суспільству.

Соціальні мережі поступово стали частиною повсякденної життєдіяльності багатьох людей і неминуче впливають на самоідентифікацію особистості. Віртуальна ідентичність користувача соціальних мереж в свою чергу здатна впливати як зі знаком плюс, так і зі знаком мінус на спосіб життя реальної людини і суспільства, на формування суб'єктної позиції особистості в реальному і віртуальному бутті.

Специфіка віртуального простору дає користувачам можливість досліджувати багато аспектів власної особистості. Збережена анонімність в даному випадку створює позитивну незалежність від соціальних норм, тиску з

боку або відкидання особистості, що відрізняється від свого оточення расою, сексуальною орієнтацією, фізичними дефектами і т.д.

Соціальні мережі виступають багатим ресурсом для вираження реальної ідентичності і самовизначення (наприклад, професійного і творчого вдосконалення і розвитку), оскільки зовнішній (offline) і внутрішній (online) світ особистості єдині в сучасній дійсності. Цей щільний зв'язок при певних обставинах може призвести до виникнення залежності від віртуального Я і відсторонення від реального буття. У той же час соціальні мережі є інструментарієм для особистості, яка прагне до розширення кордонів offline-взаємодії за допомогою online, збагачуючи своє реальне буття додатковим, простим і доступним ресурсом.

2.2 Цифрова особистість як прояв динаміки соціальних відносин

Цифрові технології змінили наш спосіб життя, розширивши межі життєдіяльності людей від звичайного фізичного соціального середовища до віртуального онлайн-світу. Ми живемо в той час, коли популярність цифрових інновацій, таких як, наприклад сайти соціальних мереж є неймовірно високою.

Проте спільне фізичне співіснування вже не є єдиною умовою, в якому можуть відбуватися соціальні взаємодії людей. За допомогою інтернету люди можуть взаємодіяти один з одним у умовах віртуальної дійсності не будучи фізично разом. Тобто в цьому середовищі люди можуть взаємодіяти навіть на значній відстані в своїй безлілесній формі. У такому випадку за відсутності символічних невербальних сигналів, які є необхідними для розпізнавання прихованих почуттів і ставлень інших, ми можемо мати труднощі з отриманням точних знань про оцінку себе з боку інших осіб.

Безсумнівно не всі оточуючі мають на нас однаковий вплив. І думка не всіх людей є однаково важливою для нас. Звичайно, ми більше прислухаємося до коментарів та зауважень що надходять від наших знайомих та близьких людей. Навіть у контексті розгляду проблеми можна зауважити, що зазвичай

думка людей, яких ми знаємо з реального фізичного світу є більш важливою для нас. Це коло важливих людей логічно включає в себе: членів нашої родини, близьких друзів, авторитетних колег, думку яких ми поважаємо, різноманітних наставників. Ці ж різноманітні онлайн особистості з якими ми зустрічаємося під час свого перебування в мережі інтернет є невідомим для нас. Однак навіть вони мають свій вплив.

Умови репрезентації себе в онлайн просторі є такими, коли не можна впевнено сказати, чи справді інші бачать нас такими, якими ми намагаємося виглядати. Чи сприймають наші слова саме так, як ми хотіли би щоб вони були сприйняті. Іншими словами, не знаючи реальної думки, яку мають про нас інші, як ми можемо бути впевненими у правильності своїх дій. У реальному світі ми перевіряємо “дійсність” чогось, дивлячись на те, як інші реагують на нас. Які використовують вербальні та невербальні оцінки. У віртуальному світі, така перевірка, звісно не є можливою.

Віртуальне та телекомунікативне спілкування є електронно-опосередкованим соціальним контекстом для взаємодії людини. На відміну від тілесного співіснування, в якому індивідууми знаходяться у ситуації безпосередньої фізичної присутності, телекомунікація - це ситуація, в якій індивідууми електронно пов'язані один з одним, а фізично знаходяться в різних місцях. За допомогою електронних пристроїв (наприклад, мережних портативних комп'ютерів), просторово розділені особи мають можливість знаходитися «повсюди одночасно» (McLuhan, 1964).

Дійсно, телекомунікація стала можливою ще давно з винаходом телеграфа, а винахід телефону додатково посилював таку можливість. Однак, до розвитку Інтернету, телекомунікативне спілкування зводилося, в першу чергу, до ситуації спілкування один-на-один людей, які вже знали один одного до цього (Pool, 1977).

Після розвитку інтернет технологій, розширились можливості меж дистанційного спілкування. А з поєднанням можливості анонімності, вперше

з'явилося життєздатне середовище, що дозволяло повним незнайомцям взаємодіяти один з одним.

У сфері Інтернет, люди взаємодіють один з одним способом «обличчям до пристрою» з одного місця в інше. Це відрізняється від особистої взаємодії, де вербальний обмін підтримується наявністю невербальної поведінки (Dreyfus, 2001). Якщо ми говоримо про використання електронного письма, то воно є позбавлене голосових сигналів, що супроводжують інтонаційні зміни у розмові. Навіть форми мультимедіа комунікацій, таких як відеоконференції, не є абсолютно досконалими, адже вони теж залежать від якості з'єднання (як і інші інтернет форми).

Існують три основні типи осіб, з якими ми взаємодіємо за допомогою телекомунікації:

1. Люди, яких ми взагалі не знаємо
2. Люди, яких ми знаємо як онлайн, так і офлайн
3. Люди, яких ми знаємо тільки в Інтернеті

У соціальній сфері в Інтернеті є цілком прийнятним зв'язатися і взаємодіяти з зовсім незнайомими людьми. Але, через відсутність взаємного знайомства і довіри, абсолютно незнайомі люди, як правило, мало впливають наше відношення до самого себе і їх думка не є такою важливою для сприйняття.

Насправді, більшість тих, з ким ми комунікуємо за допомогою онлайн сервісів є нашими безпосередніми офлайн знайомими та близькими. Було встановлено, що більшість повідомлень електронної пошти направлені до людей, які знають один одного особисто (наприклад, члени сім'ї, колеги, однокласники та друзі) (Koku, Nazer, Wellman, 2001).

І врешті решт є ті люди, з якими ми взаємодіали тільки в межах Інтернету. Незалежно від того, скільки ми їх знаємо в Інтернеті, їхня справжня фізична особистість значною мірою залишається не розкритою або неперевіреною. Це унікальна група людей, що існують в онлайн-соціальному світі. Люди, з якими ми знайомі тільки в Інтернеті, є знайомими та незнайомими нам одночасно. Вони нам чужі, тому що ми їх ніколи не бачили, не знаємо, можливо, як справді вони

виглядають. Однак через онлайн-спілкування ми дізналися багато про них, включаючи особисті таємниці, які вони нам розкривали. Ми можемо відчувати себе близьким. Таким чином, ми можемо називати таких окремих осіб групою наших «близьких незнайомців» або «анонімних друзів». Іншою ж особливістю цієї групи людей є те, що вони взаємодіючи з нами виключно в Інтернеті, не є структурно вбудовані в фізичний режим нашого повсякденного життя.

Проблема полягає в тому, що в якості учасника комунікації розглядається все більше не сама жива людина, не особистість з її іманентною можливістю здійснювати акт вільного волевиявлення, а якийсь абстрагований віртуальний образ даної людини, створений машинними технологіями на основі збору Великих даних. Таким чином, переважним учасником масової комунікації стає якийсь антропоморфний симулякр, якась алгоритмна «тінь» людини. Безсумнівно, це стає новим прийомом з перехоплення ініціативи особистісного участі і волевого акту від людини до його віртуального представнику – «аватару», створеному в інформаційному просторі.

Актори, суб'єкти мережевого простору звертаються, таким чином, вже не до самої людини, а до якоїсь сконструйованої і схожою на нього моделі. При цьому вони чекають відповідної реакції і цілого спектра дій, які описують цю модель. При цьому якщо відбувається розбіжність бажань і реальних вчинків людини з тим, що очікуваною від його віртуальної моделі - тим гірше для такого людини. Перед нами досить радикальна ідеологема і нова соціальна доктрина, де будь-яка невідповідність передбачуваному на основі гіпотези точності цифрового профілю, переваги і навіть образу думки буде фіксуватися як «дивина», причому, чим далі, тим більше.

Так, особистість, і без того постійно відчуючи деформуючий вплив масово-комунікаційного середовища, потрапляє в додаткову залежність від свого «хмарного» двійника і поступово починає привчатися здійснювати свої дії, шукати інформацію, фіксувати свою соціальність і навіть думати з оглядкою на нього.

Сучасний комунікативний світ - це світ соціальних мереж. Щодня мільйони людей різного віку знайомляться, домовляються про зустріч, шукають необхідну інформацію і навіть заробляють в соціальних мережах. Молодь розглядає соціальні мережі як майданчик для здійснення різних видів соціальної активності, властивих їм в фізичній реальності паралельно в двох просторах. Здійснення соціальної активності в віртуальному просторі призводить до кіберсоціалізації користувачів, трансформації їх життєвих установок, ціннісно-смыслового сприйняття реальності, появи нових інтересів і життєвих пріоритетів.

З глобальним поширенням мережі інтернет і зростанням популярності соціальних мереж кордони віртуального і фізичного світу стерлися. Віртуальні комунікації починають замінювати живе спілкування. Користувачам вже немає необхідності відвідувати громадські розважальні місця та докучати друзям візитами в гості. Всі ці практики без істотних витрат енергії можна здійснити в віртуальному просторі.

2.3 Особливості уразливості цифрової особистості

Питання діяльності цифрової особистості йде в безпосередній близькості до питання безпеки такої особистості.

За сприяння загальної глобалізації суспільних процесів та розвитку інтернет технологій, сучасну людину можна вважати інформаційно «прозорою». Будь-хто інший, за наявності певного обладнання та бажання може знайти необхідну інформацію щодо конкретної цікавої особи, та використати ці знання у своїх цілях.

Це може відбуватися як на рівні взаємодії двох окремих особистостей, так і особистості та першої організації або держави. І якщо останнє, не є чимось особливо новаторським, адже у держави та організацій що займаються державною безпекою завжди був доступ до певної особистої інформації громадян, однак навіть тут масштаби доступу значно зросли. То, окремі, нічим не

примітні люди, ще декілька десятиліть тому, не мали і долі тієї влади до подробиць особистого життя інших людей, які їм є абсолютно доступними зараз. Досі, незначна частка населення здатна повністю захистити себе та свої дані від уваги сторонніх людей. Правда така, що більшість же такої можливості не мають і залишаються беззахисними перед можливим утручанням.

У зв'язку з тим що діяльність цифрової особистості відбувається не у реальному матеріальному світі, їй властиві власні унікальні безпекові уразливості та проблеми. Якщо у звичайному розумінні особистість це щось точно формально визначене, щось що має очевидні рамки та способи ідентифікації, то з цифровою особистістю справи зовсім інакші.

Відомо що найуразливішою частиною захисту інформації є сама людина. Навіть при найсучасніших засобах захисту шифрування інформації існує ймовірність витяжки даних через соціальний канал. Такий тип шахрайства називається соціальною інженерією. Його суть заключається в тому, щоб за допомогою знань людської психології, дізнаватися необхідні для злочинців дані. Такі як паролі, кодові слова, подробиці особистого життя. Це те що допоможе злочинцю імітувати перед системою уявлення, що саме він і є цією людиною.

Найдостовірнішими способами верифікації даних наразі вважаються біометричні дані людини. Біометричними називають такі дані, що зав'язані на фізичних унікальних якостях людини. Це можуть бути відбитки пальців (що дуже поширено зараз при верифікації особистості на смартфонах). Також це риси обличчя, що знаходить відображення у системі ідентифікації, що має назву Face ID. Також це ідентифікація за допомогою райдужки ока.

На жаль, навіть всі вищеперелічені способи не є сто відсотковим гарантом безпеки. Після того як з'являється якась нова технологія направлена на убезпечення особистих даних, представники кібербезпечного простору одразу направляють свої сили на випробування цього методу. І проти всіх цих біометричних способів вже існують перевірені методи підробки даних. Це може

бути зліпок відбитку пальця, якісний 3D принт з фото райдужки ока або з використанням маски.

Значною особливістю крадіжки даних у віртуальному, на відміну від реального світу є те, що у останньому можливий удалений доступ до місця зберігання даних. Тобто якщо ми хочемо викрасти якийсь ресурси або дані, що будуть стосуватися реальної особистості, нам потрібно створити умови в яких може відбуватися фізичне викрадення. В інтернет середовищі ця умова є зовсім необов'язковою. Тобто ви можете навіть не підозрювати що ваші дані вже не являються прихованими.

Одним із найбільш гучних скандалів були випадки взлому приватних веб-камер користувачів. Існують навіть заборонені сервіси, котрі займаються тим що за грошове винагородження продають зацікавленим людям логіни та паролі попередньо взламаних осіб. Це перетворилося не тільки на ціленаправлений пошук інформації про цікавлячу вас людину, а скоріше засобом розваги. Так зване особисте реаліті-шоу.

У базі шахраїв була величезна бібліотека камер не тільки зовнішнього спостереження, що зазвичай є відкритими від вільного доступу. Там знаходилися і дані камер всередині організацій, шкіл, університетів. Навіть камер, що були частиною системи спостереження всередині домівок. Тобто іронічно, що технології які призначені в першу чергу убезпечити людей, при неправильному і непідготовленому користуванні може становити найбільшу небезпеку приватності людського життя та особистості.

Цей випадок є дуже показовим для ілюстрації того факту, що не дивлячесь на всі масштаби розвитку технічного та інформаційного прогресу. Не дивлячись на те, наскільки активно кожна окрема людина використовує ці технології у своєму повсякденному житті. Багато користувачів сучасних цифрових систем й гадки не мають про те, як вони справді влаштовані, та яких правил потрібно дотримуватися при їх користуванні. Які ризики та можливості злиття інформації існують.

Все це можна схарактеризувати просто, як низьку технічну культуру населення. Що у порівнянні з великим безконтрольним застосуванням цих технологій у житті і створює найбільшу інформаційну цифрову небезпеку. Саме людина, є найслабшим звеном у системі захисту цифрової особистості.

Як відомо, жодні дані не зникають з інтернету назавжди. Існують спеціальні сайти що називається веб архівами, котрі мають архівні зображенням безлічі онлайн сторінок. В тому числі сторінок в соціальних мережах. І навіть не завжди доступу до такої інформації третім особам потребує вкладення коштів. За певної вдачі можна знайти такі архіви безкоштовно. Інші організації займаються тим, що за окремий кошт навпаки прибирають ваші дані з їхніх сайтів. Але навіть у цьому випадку не можна бути впевненим на 100%. Все це створює нові умови в яких людина вже не може відчувати себе на 100% захищеною.

2.4 Перспективи розвитку цифрової особистості

У 1995 р доступ в інтернет мали близько 45 мільйонів чоловік, проте в 2017 році їх чисельність становила понад 4,1 млрд людей, а це вже більше половини населення Землі. Кожен день з'являються нові і нові користувачі і всесвітня машина інтернет-трафіку розганяється з усе більшою швидкістю.

Майже у кожної сучасної людини зараз є сторінка у хоча б одній із соціальних мереж. Зворотня ситуація, особливо серед молодого покоління, є досить нетиповою і частіше за все є наслідком власних політичних, культурних або психологічних переконань. З таким величезним об'ємом даних з'являються сучасні проблеми. І справа не лише в тому, що збільшення трафіку потребує все більших ресурсів для їх зберігання. На щастя, технології розвиваються таким чином, що ще довго матимуть запас потужностей для задоволення потреб сучасного суспільства.

Закономірним є той факт, що якщо народжуються нові люди і відповідно з'являються нові користувачі, то й природне явище смертності також не може

обійти стороною сучасні соціальні мережі. До, ще не до кінця визначених, питань діяльності цифрової особистості у реальному часі, додаються не менш складні питання архівування та зберігання даних осіб, що вже померли.

Якщо за життя, ми виставляємо так багато особистої інформації в інтернет, створюємо собі первний образ, то й після власної смерті, на підсвідомому рівні, очікуємо продовження пам'яті про себе згідно з цими уявленнями.

Наразі, одні з найбільших соціальних інтернет-платформ вже створили функціонал, що буде забезпечувати такі сторінки й після смерті власника. Наприклад, відома соціальна мережа Facebook вирішила цю проблему за допомогою призначення власником кола довірених осіб, що після його смерті матимуть змогу розмістити відповідну інформацію щодо проведення похорон та церемонії прощання. Небайдужі люди зможуть розміщати на сторінці свої спогади про загиблу людину і таким чином платформа, окрім вже звичних функцій спілкування, комунікації та репрезентування себе світу, починає виконувати роль певного інформаційного колумбарію.

Звичайно, навіть у таких умовах, передбачено виконання політики конфіденційності даних загиблих осіб. Навіть аккаунти із кола довірених, не матимуть доступу до особистих переписок та прихованих матеріалів сторінки. Інколи це навіть спричинює нові страждання родичам загиблих. Як, наприклад, у випадку з раптовим самогубством близької людини. Часто родичам хочеться дізнатися подробиці мотивації такого вчинку, але вони не мають такої можливості. І тому створюється парадокс. Здавалось би, ось він, величезний масив даних для аналізування, для того щоб знайти свої відповіді на Але він так і залишається за «стекляною шафою». Тому, у таких випадках, постає інше етичне питання: кому повинні служити такі цифрові технології.

Не секретом є й той факт, що такий величезний масив даних, який люди самі про себе створюють у віртуальному світі, давно використовуюється й системою державного управління, задля моніторингу дій своїх громадян. Час від часу вибухає новий скандал, на підґрунті того, що керівництво якоїсь

інтернет-платформи, не погоджується видавати розшифровані дані своїх користувачів.

Звичайно це несе у собі небезпеки у сфері організованої злочинності, у тому числі терористичних актів. Відомо, що для організації останніх, учасники часто користуються відомими для всіх месенджерами. Однак разом з благою дією захисту від загроз, велика частка особистих даних пересічних громадян також опиняться у руках організацій з державного управління та контролю за безпекою.

В таких умовах закладаються передумови для можливої побудови тоталітаризму нового типу. У ньому оруеллівському «Великому брату» більше не треба буде постійно «стежити» за людиною за допомогою засобів фізичного контролю. Кожна соціально-значуща і навіть індивідуальна дія буде автоматично доповнювати цифровий профіль. Страх невідповідності цього профілю якоїсь нав'язаної і, швидше за все, юридично не інституалізувати «соціальної норми» стане щогодини і повсюдно пригнічувати свободу волі, пошуку інформації, висловлювань, дій особистості.

Варто зауважити, що в найбільш відкритій формі експеримент по безпосередньому регулюванню соціального життя і контролю за особистістю з допомогою цифрових технологій вже почав здійснюватися в самій населеній країні світу - в Китаї.

Вперше про систему «Шехуей Сіньюнем Тиси», що в перекладі з китайської означає «система соціального довіри», «Рейтингу» або «система соціального кредиту» заговорили в 2014 р, коли Держрада КНР (виконавчий орган влади) оприлюднив документ «Програма створення системи соціального кредиту (2014-2020)».

Суть в тому, що громадяни заробляють або, навпаки, втрачають бали, виходячи з оплати кредитів, дотримання ПДР, поведінки в Chinanet - китайському сегменті Інтернету, який, як відомо, існує досить автономно.

Втративші частки «соціального довіри» можуть її відновити зразковою поведінкою. І хоча точне число людей з «негативним» рейтингом в КНР назвати важко, за інформацією агентства Reuters, вже велика кількість китайців не

зможли придбати авіаквитки, квитки або скористатися послугами залізничного транспорту. Джерелами масштабної бази даних, з одного боку, виступають державні структури, правоохоронні та муніципальні органи, а з іншого - телекомунікаційні компанії КНР (Кирилов, 2018).

Зрозуміло, це жодною мірою не скасовує всього комплексу впливів засобів масової комунікації, які відчуває особистість в інформаційному масовому суспільстві. Більш того, саме на масмедіа багато в чому і покладається роль формування в масовій свідомості соціально-позитивного, соціально-прийняттого типу особистості.

«Недопустимим в демократичному суспільстві, на нашу думку, є протиставлення свободи інформації (як фундаментального права людини) та інформаційної безпеки. Тому для визначення належного в демократичному суспільстві стану рівноваги між ними, важливим є розуміння суті інформаційної безпеки людини, її співвідношення з іншими видами безпеки, а також системи її правового забезпечення» (Золотар, 2018).

Очевидно, слід погодитися з твердженням про те, що «цифрова економіка в даний час - це локомотив економічного зростання зі своїми суперечливими наслідками, а також новий феномен інноваційного розвитку» (Юдина, Тушканов, 2017). Разом з тим можливості цифрових технологій переводять інформаційне масове суспільство в нову фазу його розвитку, пов'язану з раніше не існуючими факторами зміни особистісного буття. Відповідно до чого завдання соціально-філософської думки з пошуку форм і способів збереження аспектів особистісного начала в людині набуває додаткової актуальності і звучання, притаманне найбільш гострих проблем розвитку суспільного життя.

3 РЕЗУЛЬТАТИ АКТУАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ЩОДО БЕЗПЕКОВХ АСПЕКТІВ ЦИФРОВОЇ ОСОБИСТОСТІ

3.1 Процедура проведення дослідження цифрової особистості

Для ілюстрації описаних нами явищ, використаємо дослідження проведене онлайн компанією YouGov Plc (RSA data privacy & security survey, 2019). Опитування було проведено в період з 18 по 27 грудня серед користувачів інтернет та цифрових ресурсів у 4 країнах: США, Німеччина, Франція та Великобританія. Загалом було опитано 6387 осіб. Розподіл вибірки по країнам, відбувався таким чином щоб мати релевантні показники загалом.

Оскільки дослідження проводилося наприкінці 2018 року, його результати є максимально актуальними на сьогоднішній момент.

Респонденти були сгруповані у такі вікові групи:

- 18–24 років (покоління Z)
- 25–34 роки (молодші міленіали)
- 35–44 роки (старші міленіали)
- 45–54 роки (покоління X)
- Вік 55 і вище (бейбі-бумери)

Тобто демонструється розподілення і виявлення різниці в досліджуваних явищах серед різних поколінь.

Варто зауважити, що поняття особистої інформації у кожної людини може відрізнятися, тому у цьому дослідженні прописано, яка саме інформація розглядається. Це:

- Фінансові / банківські дані
- Інформація щодо безпеки
- Посвідчення особи
- Медичні записи
- Контактна інформація
- Біометричні дані
- Генетичні дані

- Дані переглядів
- Дані про місцезнаходження
- Приналежність до політичних партій

Опитування проводилося у цілях знайти оптимальну стратегію для бізнес-компаній у взаємодії зі своїми користувачами. Проте багато даних та висновків ми можемо поширити й на явище цифрової особистості загалом.

3.2 Розглянуті питання дослідження цифрової особистості

Першим важливим питанням, було питання про те, чи існують взагалі такі особисті цифрові дані, збір яких можна вважати повністю етичним. З цим твердженням загалом погодилися 48% опитуваних. Розподіл думок за країнами виглядає так (рис. 3.1):

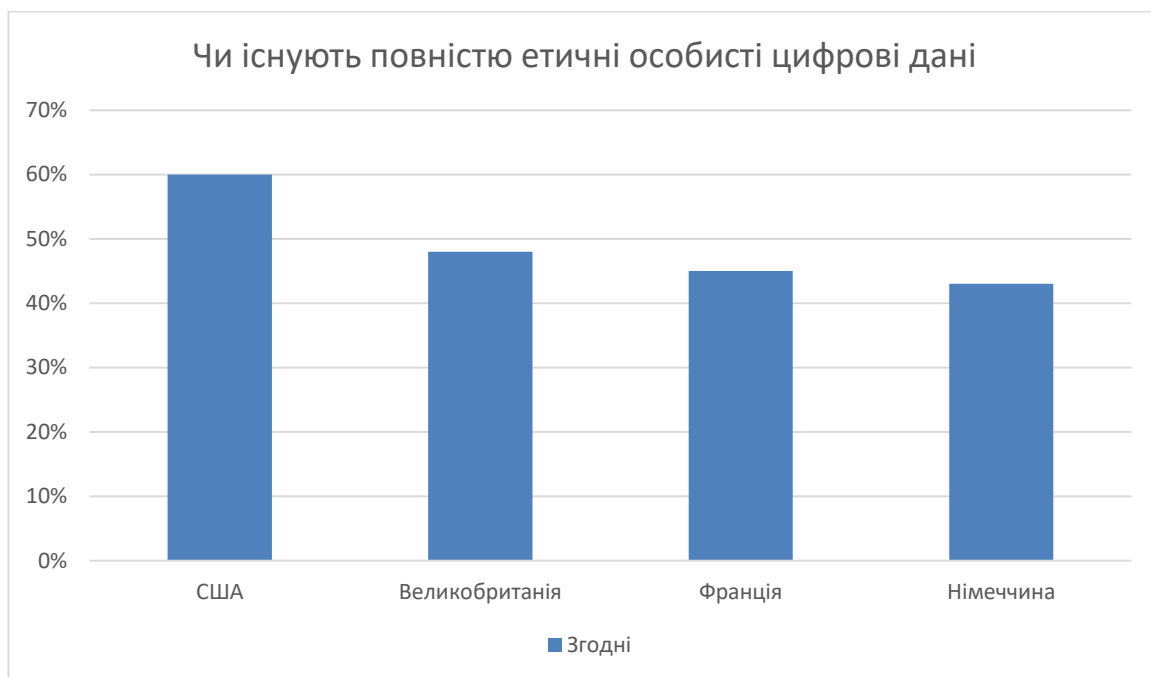

Рис. 3.1. Чи існують повністю етичні особисті цифрові дані

Розподіл за віком показав, що найбільш комфортно у питанні використання іншими їх особистих даних себе почувають покоління, що були народжені в умовах розвитку інтернет технологій. Тобто це покоління Z та молодші міленіали. В обидній групі відсоток згодних склав більше половини, а саме 54%. Думка інших поколінь показана нижче (рис 3.2):

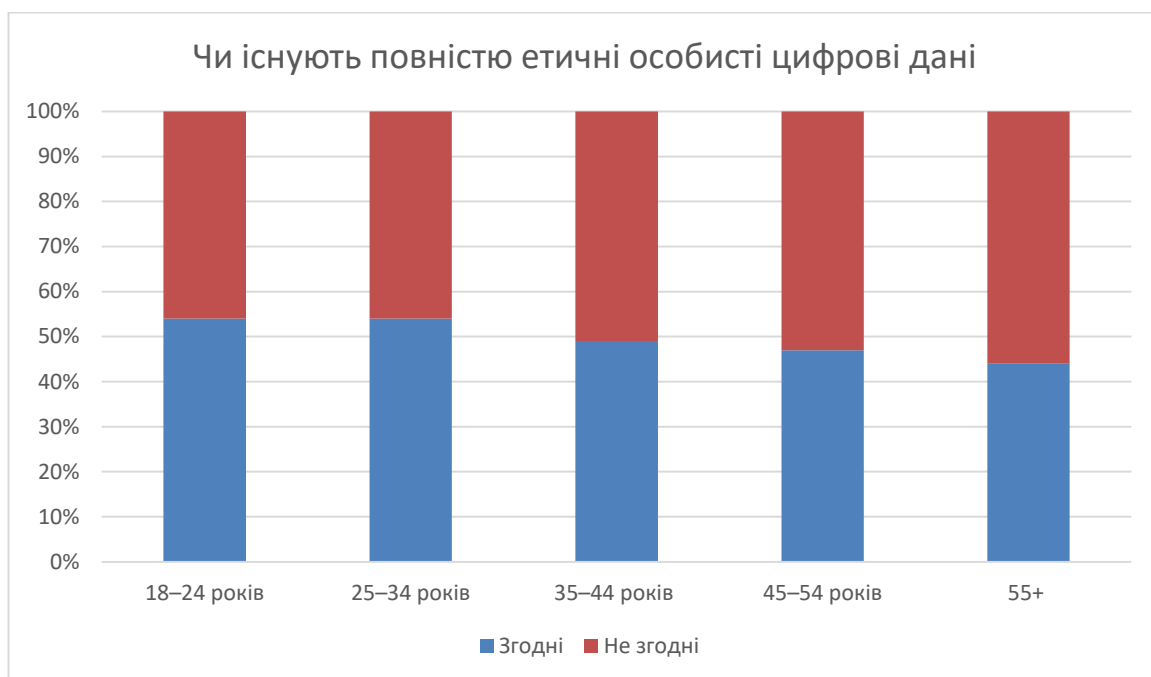

Рис. 3.2 Чи існують повністю етичні особисті цифрові дані

Підіймалося питання про те, які данні взагалі можна вважати такими, що потребують захисту (рис. 3.3). Дослідження визначає це як дані, які можуть бути використані для крадіжки ідентичності людини або здійснення шахрайства. Дані, за які опитувані мають найбільше занепокоєння виглядають так:

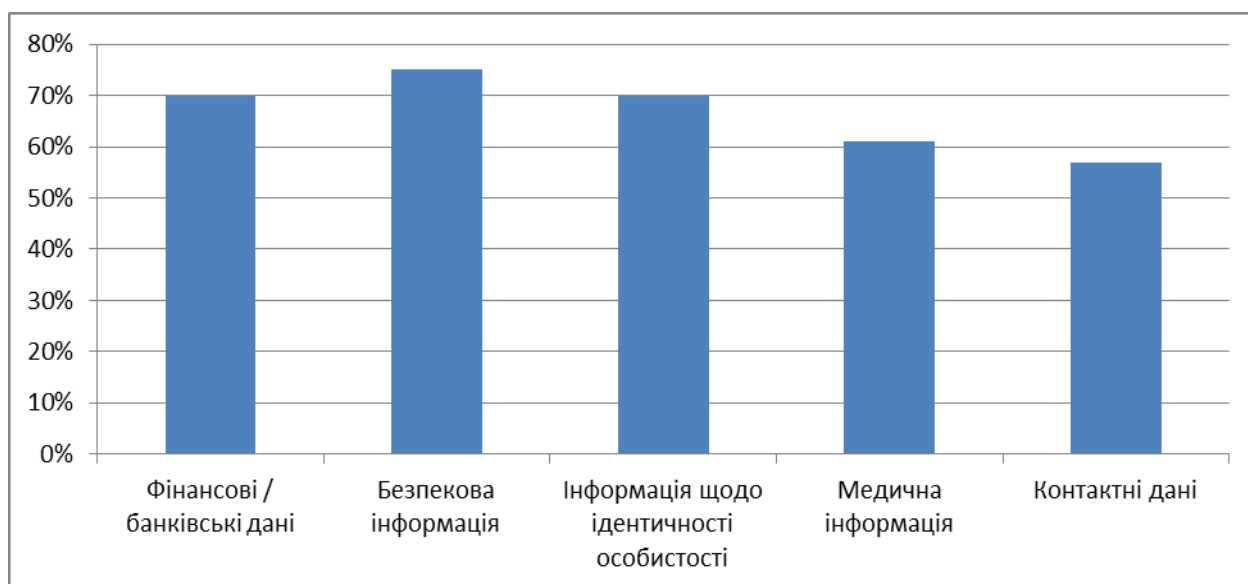

Рис. 3.3 Дані, які можуть бути використані для крадіжки ідентичності людини або здійснення шахрайства

Бумери більше піклуються про ці п'ять видів персональної інформації, ніж інші вікові групи, оскільки загальний комфорт щодо використання даних збільшується у молодших вікових групах. Тим не менш, покоління Z висловлює більше занепокоєння навколо їхнього цифрового відбитку (дані про розташування, фото та відео) у порівнянні з іншими типами даних.

Згідно з дослідженням, незважаючи на занепокоєність користувачів до втрати пароля, до 73% користувачів повторно використовують однакові паролі в своїх онлайн-облікових записах, збільшуючи ризик викрадення пароля і неправильного використання облікових даних.

Загалом бажання людей захищати саме ці види особистої інформації зрозуміле, враховуючи, що ці дані можуть бути використані для здійснення крадіжки особистості та гірше. При повторних викриттях даних кіберзлочинцям легше, ніж коли-небудь, створювати цифрові ідентичності, як правило, для здійснення фінансових шахрайств.

Чоловіки та жінки на всіх досліджених групах подібним чином вважають, що вони достатньо захищають свою особисту інформацію. Цікавим є одне зауваження. Жінки, на відміну від чоловіків, набагато більше турбуються про захищеність своїх фото та відео даних. 54% проти 47%.

Якщо ж втрата особистої інформації користувачів відбулася за виною компанії, котра ці дані зберігає, жінками частіше це відчувається як порушення конфіденційності особи. Дуже часто саме компанії та організації звинувачуються як причини втрати даних, хоча користувачі самі своїм необачливим ставленням створюють небезпеки. Таким чином, виявляється важливий пункт у діяльності компаній для захисту особистих даних своїх користувачів. А саме набуває повсемісного розповсюдження багатofакторна аутентифікація та поведінкова аналітика користувачів для точної ідентифікації особистості.

Коли йдеться про вкрадені дані, споживачі по всьому світу стурбовані тим, що крадіжки особистості призводять до фінансових втрат. Всі респонденти висловили занепокоєння з приводу грошових втрат – особливо в Великобританії (найбільший показник – 78%. Опитаних, проти 72% загалом).

Шантаж також викликає занепокоєння, але не для всіх (рис. 3.4). Покоління Z непропорційно занепокоєні щодо цього питання (42% є стурбовані), у порівнянні з старшими поколіннями. Це, ймовірно, тому, що покоління Z є найбільш цифровим з всіх поколінь, використовуючи соціальні мережі та обмін повідомленнями постійно протягом дня. Починаючи з молодших міленіалів, занепокоєння щодо шантажу знижується.

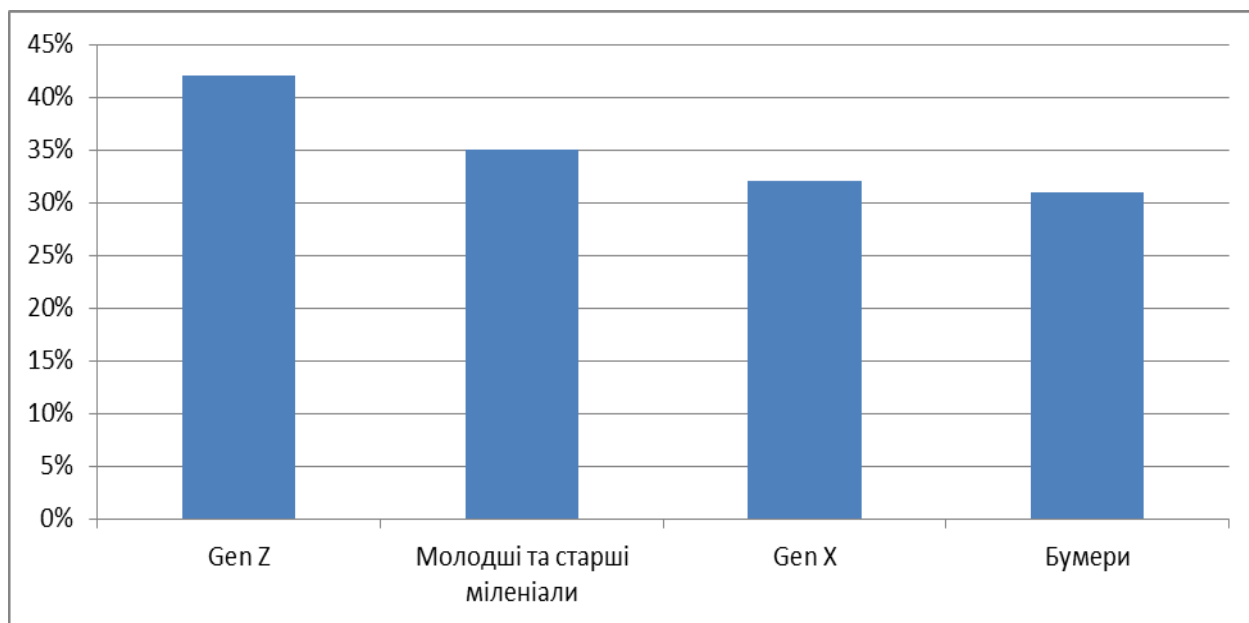

Рис. 3.4 Занепокоєність різних поколінь, щодо цифрового шантажу

У Великобританії та США респонденти, як правило, звинувачують компанії, а не хакерів, у крадіжці даних (рис. 3.5). Одне зрозуміло, що споживачі не звинувачують себе.

«Якщо компанія втрачає мої особисті дані / інформацію, я схильна звинувачувати понад всіма іншими, навіть хакерами»:

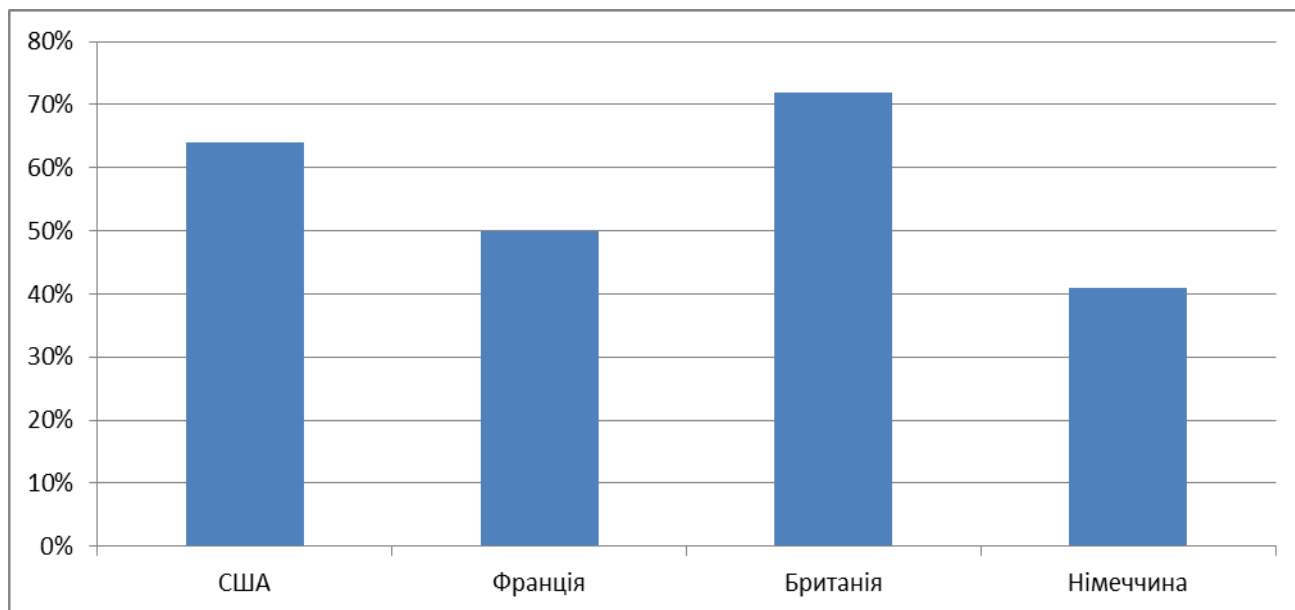

Рис. 3.5 Схильність звинувачувати компанії в крадіжці даних на роботі, в різних країнах

Більшість відчуває, що вони не потраплять у неприємності, якщо вони втратять конфіденційні робочі дані. Аналогічним чином, коли взламують компанії через необачність працівників, звинувачують також компанії.

Ті хто переймається можливими неприємностями через втрату робочих даних (рис. 3.6):

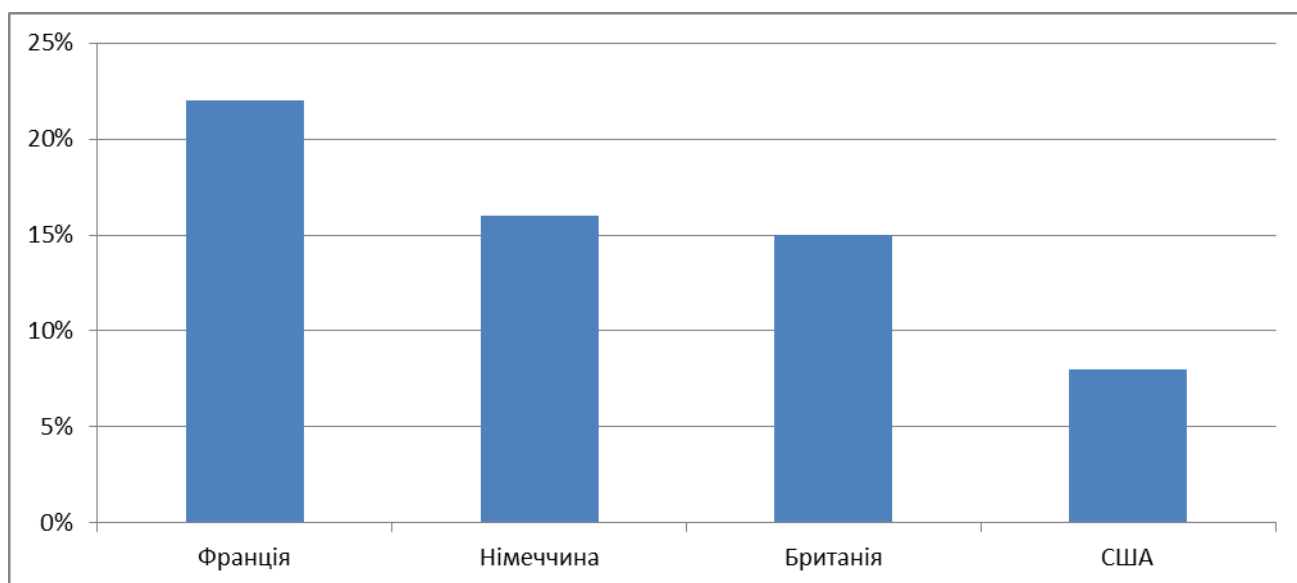

Рис. 3.6. Ті хто переймається можливими неприємностями через втрату робочих даних

Які данні користувачі вважають етичними для збереження:

- Рекомендації, що ґрунтуються на історії придбання / перегляду: 25% опитаних вважають це етичним, у порівнянні з 59%, які вважають це неетичним
- Відстеження активності в Інтернеті з метою пристосування реклами: 17% опитаних вважають її етичною, а 68% вважають її неетичною.
- Відстеження пристроїв та місцеположень для виявлення несанкціонованого доступу. Загалом 36% вважають, що це є етичним, проти 55%.
- Відстеження торгових звичок та місць для моніторингу шахрайства: 45% респондентів вважають це етичним. В середньому по всіх країнах лише 39% респондентів вважають це неетичним.

Ще одним важливим питанням, котре підіймалося в форматі цього дослідження є особистий досвід користувачів щодо порушення меж власної конфіденційності та приватності. Питання, що було сформульоване як: «Чи була ваша особиста інформація порушена в мережі через порушення даних за останні п'ять років?» отримало наступні відповіді (рис. 3.7):

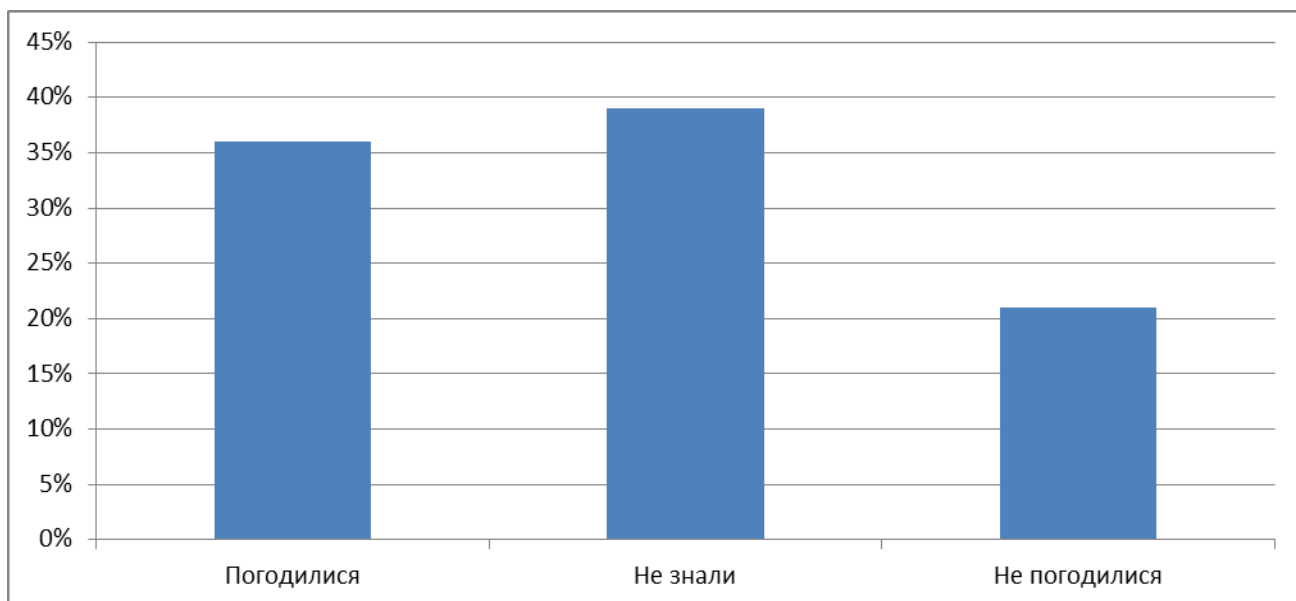

Рис. 3.7. Відповіді респондентів на питання: «Чи була ваша особиста інформація порушена в мережі через порушення даних за останні п'ять років?»

Висновки:

1) Опитані з усіх опитаних країн стурбовані своїми фінансовими / банківськими даними, а також конфіденційною інформацією, такою як паролі. Компанії повинні враховувати особистий контекст своїх користувачів при створенні і комунікації своєї політики та практики даних.

2) Персоналізація залишається ефективним способом просування товарів або послуг. Це показали незлічені дослідження за якими персоналізований досвід підвищує вірогідність користувачів на купівлю. Однак в той же час, споживачі не згодні з твердженням, що компанії, що мають більше даних, пропонують кращі та більш персоналізовані продукти та послуги.

3) Найгостріше проблемаю шантажу людини за допомогою її цифрових даних переймається наймолодша група населення. Тобто ті, хто вже народилися в умовах сформованого розвиненого цифрового суспільства. Це є визначним фактом, адже іншим висновком є те, що чим старшою є особа, тим менше вона довіряє такому способу зберігання інформації про себе. Тобто ті, для кого такі умови існування є вже природними, мають більше переживань, ніж ті, хто не до кінця розуміє процес дії таких даних.

4) Третина з опитаних поділялася, що вони впевнені, що за останні 5 років конфіденційність їх даних у мережі було порушено. Що гарно ілюструє факт значного розповсюдження такого явища серед населення. Інша частина зізналася, що навіть не знає, чи була жертвою таких маніпуляцій. Отже, як ми бачимо, значна частина цифрової інформації людини не перебуває у сфері її безпосереднього контролю.

5) Більшість з опитаних не згодні з думкою, що така кількість інформації, що накопичується щодо їх особистості є необхідною та етичною з точки зору людської моралі. Найбільш негативно люди відчують себе, щодо збереження їх географічних даних та координат, інформації про місцезнаходження людини. Це і не є дивним. Адже саме таку інформацію легше всього пов'язати з засобами масового контролю населення. І якщо якість нюанси новітніх явищ є незвичними для більш старшого покоління, то ця паралель я знайома кожному.

ВИСНОВКИ

Впродовж останніх десятиліть відбувається значний розвиток особистості у векторі цифрової та віртуальної діяльності. Це є не просто якимось окремим явищем, пов'язаним з розвитком цифрових технологій. Це вже є окремим феноменом діяльності людської особистості. Але в той же час, саме факт цифровізації людської діяльності є складним для сприйняття та аналізування. Недостатнє вивчення цього явища, зумовлює величезне поприще для подальших досліджень.

Одним з найголовніших питань котрі підіймають дослідники цього процесу є: чи цифрова особистість може вважатися справді особистістю. Чи, можливо, цифрова особистість є частиною загальної особистості людини. Чи можна взагалі розглядати її як повноцінну частину?

Під час аналізування різноманітних теорій та припущень за темою, було зроблено узагальнюючий висновок про те, що цифрова особистість все ж є повноправною частиною людської ідентифікації. Вона з'явилася як логічний наслідок з загальної цифровізації суспільства. І наразі являє собою більш доступну для зовнішнього впливу і як наслідок, більш незахищену частину людської особистості. Саме цим і мотивована необхідність подальшого детального дослідження її діяльності.

Безпека це одна із нагальних потреб людини. І якщо ми звикли говорити про безпеку життєдіяльності, проживання, спілкування, то безпека цифрового світу є більш розмитою. Однак разом з тим вона не втрачає свого визначного змісту.

Найбільш поширеним випадком шахрайства із цифровими даними людини є злочини з фінансовими даними. Мабуть кожна людина рано чи пізно стикалася з спробами шахраїв заволодіти її грошовими засобами або банківським аккаунтом. І найчастіше, такі злочини відбуваються не за допомогою прямого технічного взлому даних, а за допомогою прийомів соціальної інженерії. Наприклад, через ті ж соц. мережі визначається сімейний стан жертви,

отримуються імена та якісь базові дані друзів та родичів, що дозволяють видати себе за цих людей. І далі вже все завязано на банальному маніпулюванні почуттями. Або ж випитування під видом простих запитань, кодових слів та подробиць, що можуть бути паролем до аккаунту. Варіантів насправді безліч і вони продовжують вдосконалюватись. Тобто через необізнаність людей, щодо можливостей імітування іншої особистості у цифровій сфері, вони зазнають прямих матеріальних збитків.

Іншим значним питанням безпеки цифрової особистості є збереження особистих мультимедійних даних (фото, відео, аудіо-повідомлення, власні записи на сторінках в соц мережах, текстові переписки). Якщо раніше, щоб незнайомій людині мати таке докладне уявлення про особисте життя іншої особи, їй потрібно було б слідкувати за нею 24/7 або мати можливість фізично викрадати особисті записи, фотоальбоми, то зараз це питання декількох годин. При певній зацікавленості та вдачі можна відтворити повну біографію людини, навіть не порушуючи жодних законів. Адже ми самі виставляємо всі ці дані, часто думаючи щось на кшталт: «ну кому я буду цікавий» і згодом самі забуваємо про те, скільки вже інформації про нас знаходиться у вільному доступі.

І це тільки якщо казати про загальнодоступні дані. А скільки особистої інформації ми зберігаємо у тому ж телефоні. Всі особисті фото, відео, переписки, особисті замітки, все, що ми асоціюємо із власною особистістю і приватним життям, все це без відповідного захисту може легко опинитися у руках третіх осіб. І якщо втрата грошей є звичайно неприємною обставиною у житті людини, то втрата приватного життя може стати занадто сильним психологічним ударом. Ми звикли довіряти своїй цифровій особистості так, як довіряємо самі собі, але це не є правильно. Врешті решт ніхто не може викрасти думки людини, коли вони знаходяться у неї в голові. Але коли ці думки - це просто набір ноликів та одиничок, що зберігаються на якомусь сторонньому сервері, вони вже не знаходяться під її повним контролем.

Людство перебуває у новому для себе стані соціальних взаємодій та комунікацій. Наразі лівова частка нашого спілкування з оточуючим світом

відбувається за допомогою соціальних мереж. І разом з комфортом та широкими можливостями для спілкування з усіма та одночасно, приходять проблеми такого способу життя. Окрім вже вищезгаданих питань безпеки, з'являються питання формування нового соціального рейтингу. Як відомо, ніщо не можна прибрати з інтернету остаточно, а разом з тим усі ваші дії є зафіксованими. Наразі ми звикли до такого ставлення суспільства до відомих людей. Їх дії завжди ретельно відслідковувались, а тепер, нікого вже не дивує ситуація, коли один необережний твіт руйнує цілу кар'єру знаменитості.

А як щодо поширення такої практики й на звичайних пересічних громадян. Ми вже можемо відслідковувати досвід Китаю з його системою соціального рейтингу. Всі дії людини є зафіксованими. За «гарну» поведінку передбачені винагороди, а за «погану» відповідно санкції. Система працює в автоматичному режимі. На її користь розвиваються технології штучного інтелекту та нейронні мережі, що дозволяють ідентифікувати людину прямо на вулиці. Такий розвиток суспільного контролю ще досі здається сюжетом якихось футуристичних антиутопічних фільмів, але тим не менш, це вже є дійсністю, котра існує на нашій планеті.

Беручи до уваги ці факти, можна підсумувати, що головною метою котра повинна постати перед дослідниками та популяризаторами аспектів цифрової особистості є підвищення рівня обізнаності пересічних людей щодо власних же дій. Світ розвивається саме у такій перспективі і для того щоб не залишитися позаду розвитку, людині потрібно виконувати усі нові ролі та завдання, що постають перед нею. Адже прогрес не зупинити та й не потрібно цього робити. Завданням соціологів повинно стати ефективне дослідження та керування цими процесами. Аби не допустити свавілля та деструктиву, суспільство повинно зосередити свої зусилля на тому щоб бути безпосереднім діячем нових процесів, а не просто безвільним учасником та спостерігачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. (2015). Людина в інформаційному суспільстві: деякі штрихи до усвідомлення проблеми. Настоящи исследования и развитие. ст. 71-73.

Жичкина А. Е. (2001). Взаимосвязь идентичности и поведения в Интернете пользователей юношеского возраста. (Автореф. дис. ... канд. психол. наук). Москва.

Золотар О.О. (2018) Інформаційна безпека людини: теорія і практика: монографія. – Київ: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»

Ильенков Е.В. (1984) С чего начинается личность. Москва. с. 319–358

Кастельс М. (2000) Информационная эпоха. Экономика, общество и культура

Косивченко Е. И. (2012). Мотивационная регуляция деятельности личности в виртуальном социальном поле бытия (на примере виртуальных социальных сетей). В V Съезд общероссийской организации «Российское психологическое общество»: матер. участников съезда. (Т. 3, с. 47–52). Москва: Российское психологическое общество

Маклюен Г. М. (2003). Понимание Медиа: Внешние расширения человека Москва: КАНОН-пресс-Ц

Маклюен М. (2005) Галактика Гутенберга. Становление человека печатающего. Москва: Академический проект

Масуда Й. (1996) Гіпотеза про генезис Homo intelligens. Київ: Либідь. с.335–361

Гуревич С.П (1986), Нова технократическая волна на Западе: научное издание, Москва: Прогресс

Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки. (2007) Закон України від 9 січня 2007 року № 537-V // Відомості Верховної Ради України.– № 12. – Ст.102

Скалацький В. М. (2006). Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз). 16 с.

Скородумова О.Б. (2004) Виртуальная личность и свобода. Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. № 2. С. 75–96.

Тоффлер Е. (1982). Третья волна. Москва, с. 97-102

Тоффлер Е. (1996) Третя хвиля. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Київ: Либідь. С. 275–334

Тоффлер Е. (2001) Шок будущего. Москва: АСТ

Уебстер Ф. (2004). Теории информационного общества. Москва: Аспект Пресс

Юдина Т.Н., Тушканов И.М. (2017). Цифровая экономика сквозь призму философии хозяйства и политической экономии. Философия хозяйства. № 1. С. 193–201

Albrechtslund, A. (2008). Online Social Networking as Participatory Surveillance. Retrieved from <https://firstmonday.org/article/view/2142/1949>;

Back, M. D., Stopfer, J. M., Vazire, S., Gaddis, S., Schmukle, S. C., Egloff1, B., & Gosling, S. D. (2010). Facebook Profiles Reflect Actual Personality, Not Self-Idealization. Psychological Science, 21 (3): 372–374 Retrieved from <http://pss.sagepub.com/content/early/2010/01/28/0956797609360756>.

Bell D. (1973) The Coming of Post-Industrial Society: A Venture of Social Forecasting. N.Y.: Basic Books

Dreyfus, Hubert L. (2001). On the Internet. New York: Routledge

Haraway D. A. (1991). Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-feminism in the Late Twentieth Century // Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature. New York: Routledge, P. 149–181.

Koku Emmanuel, Nancy Nazer, and Barry Wellman. (2001). “Netting Scholars: Online and Offline.” American Behavioral Scientist 44(10):1752–74

Kroker A., Weinstein M. (1994) Data trash: the theory of the virtual class. Montreal

McLuhan, Marshall. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York: McGraw-Hill

Naisbitt J. Megatrends. (1984). *Ten New Directions Transforming Our Lives* N.Y.: Warner Books

Pool, Ithiel de Sola. (1977). *The Social Impact of the Telephone*. Cambridge, MA: MIT Press

Rheingold H. (1993). *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Reading, Mass.: Addison-Wesley

Suler, J. (1997). *The Bad Boys of Cyberspace Deviant Behavior in Online Multimedia Communities and Strategies for Managing it*. Retrieved from <http://www1.rider.edu/~suler/psycyber/badboys.html>Suler.

Turkle S. (1995). *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. New York: Simon & Schuster

Walther J. B. (1996). *Computer-Mediated Communication: Impersonal, Interpersonal, and Hyperpersonal Interaction*. *Communication Research*. Vol. 23, N 1. P. 3–43

RSA data privacy & security survey. (2019). *The Growing Data Disconnect Between Consumers and Businesses*

Барлоу Дж.П. Декларация независимости киберпространства. Взято з: <http://www.zhurnal.ru/staff/gorny/translat/deklare.html>

Горный Е. Цифровой человек и его права. Взято з: http://www.zhurnal.ru/staff/gorny/texts/chart_hd.html

Друкер П. Ф. (2006) Эра социальной трансформации. Взято з: <http://www.archipelag.ru/geoeconomics/osnovi/leader/transformation>

Иванов Д.В. Феномен компьютеризации как социологическая проблема. Взято з: <http://www.soc.pu.ru/publications/pts/divanov.html>

Миронова В.В. (2010). Інформаційна культура як основа загальної культури людини. Взято з: https://mdgu-kid.at.ua/publ/informacijna_kultura_jak_osnova_zagalnoji_kulturi_ljudini/1-1-0-68

Фененко Ю. Безопасность личности как научная проблема. Взято з:
<http://www.nemchenko.ru/wind.php?ID=425679&soch=1>

Кирилов А. (2018). Як працює система соціальної довіри в Китаї. Взято з:
<https://tass.ru/opinions/5225841>